

ROSENGÅRDSGRABBARNA

Om översättning av utomspråkliga kulturella referenser från svenska till finska

i boken *Jag är Zlatan Ibrahimović*

Päivi Hietala

Pro gradu-avhandling

i nordisk filologi

Humanistiska fakulteten

Uleåborgs universitet

December 2016

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förteckning över figurer och tabeller	4
1 INLEDNING	5
2 SYFTE, METOD OCH MATERIAL	6
2.1 Syfte och metod	6
2.2 Material	8
2.3 Tidigare forskning om <i>ECR</i> -strategier i litterär översättning	8
3 ÖVERSÄTTARE OCH ÖVERSÄTTNING	9
3.1 Översättaren	9
3.2 Översättarens osynlighet	12
3.3 Översättningens syfte (skopos)	15
4 KÄLLSPRÅKS- OCH MÅLSPRÅKSORIENTERING	17
4.1 Att förmedla slutsatser (Inferencing)	18
4.2 Ekvivalens (Equivalence)	18
4.3 Domesticering och främmandegöring	25
4.3.1 Domesticering (Domestication)	25
4.3.2 Främmandegöring (Foreignization)	26
5 ATT ÖVERSÄTTA UTOMSPRÅKLIGA KULTURELLA REFERENSER	27
5.1 Att översätta kulturspecifika referenser	27
5.2 Jan Pedersens definition på Extralinguistic Cultural References (ECR)	28
5.3 Utomspråkliga kulturella referenser (UKR) enligt domäner	29
6 JAN PEDERSENS <i>ECR TRANSTER STRATEGIES</i>	31
6.1 Official Equivalent (etablerad motsvarighet/officiell ekvivalent)	34
6.2 Retention (överföring)	36
6.2.1 Complete Retention (direkt överföring)	36
6.2.2 TL adjusted Retention (anpassad överföring)	39

6.3 Specification (specificering)	41
6.3.1 Explicitation (specificering-explicitering)	41
6.3.2 Addition (specificering-tillägg)	42
6.4 Direct translation (direkt översättning)	44
6.4.1 Direct translation: Calque (direkt översättning-lexikalt lån)	46
6.4.2 Direct translation: Shifted (direkt översättning-modifiering)	46
6.5 Generalisation (generalisering)	47
6.6 Substitution (ersättning)	50
6.6.1 Cultural Substitution (kulturell ersättning)	50
6.6.1.1 Transcultural ECR Substitution (transkulturell UKR-ersättning)	50
6.6.1.2 Target Language (TL) ECR Substitution (målspråklig UKR-ersättning)	51
6.6.2 Paraphrase (ersättning med parafras)	52
6.6.2.1 Paraphrase with Sense transfer (ersättning med betydelseförande parafras)	52
6.6.2.2 Situational Paraphrase (ersättning med situationell parafras)	53
6.7 Omission (utelämnning)	54
7 RESULTAT OCH DISKUSSION	56
7.1 Användning av olika översättningsstrategier	57
7.2 Användning av <i>ECR</i> -strategier enligt källspråks- och målspråksorientering	61
7.3 Utomspråkliga kulturella referenser enligt domäner	63
7.4 Problem och fortsatt forskning	66
8 SAMMANFATTNING	69
LITTERATURFÖRTECKNING	71
BILAGOR	
Tabell 1. Resultat enligt huvud- och underkategorier	
Tabell 2. Pedersens <i>ECR</i> -strategier enligt källspråks- och målspråksorientering	
Tabell 3. Utomspråkliga kulturella referenser enligt domäner i huvud- och underkategorierna	

FÖRTECKNING ÖVER FIGURER OCH TABELLER

Figurförteckning

Figur 1. <i>ECR</i> -strategier enligt källspråks- och målspråksorientering	33
---	----

Tabellförteckning

Tabell 1. Resultat enligt huvud- och underkategorier	74
Tabell 2. Pedersens <i>ECR</i> -strategier enligt källspråks- och målspråksorientering	75
Tabell 3. Utomspråkliga kulturella referenser enligt domäner i huvud- och underkategorierna	76
Tabell 4. Fördelning av UKR-referenserna (n 148) i olika domäner	66

1 INLEDNING

Översättningssarbetet kräver flera slags kunskaper av översättaren. Hen skall behärska källspråket fullständigt med alla dess nyanser och inomspråkliga särdrag och kunna förstå innehållet i källtexten såsom författaren har menat det. Den översatta målspråkliga texten skall ha samma påverkan på mottagaren som originaltexten på källspråket har på dess mottagare. Att nå detta syfte på ett trovärdigt sätt beror på hur skicklig översättaren är och hur motiverad hen är att genomföra sin översättningsuppgift. Samtidigt skall översättaren förbli osynlig så att mottagaren inte lägger märke till att hen läser en översättning. Vanligen märks översättarens arbete först när det innehåller misstag eller när hen har feltolkat originaltexten. Den allmänna språkkunskapsnivån har ökat bland läsare och tv-tittare, och det är vanligt att de framställer kritik mot de val som översättarna har gjort i sitt arbete. Speciellt vid tv-undertextning är det lätt att påpeka direkta misstag eller undra över varför vissa detaljer har utelämnats ur översättningen när man hör språket och ser vad som händer i rutan. Däremot är det inte lätt att märka vad som händer under ytan – hur översättaren har behandlat de skillnader som finns mellan språken och kulturerna. Problemet är enligt min mening att de främmande och svåra elementerna i källtexten ofta lämnas obehandlade eller utelämnas helt i översättningsarbetet.

Jan Pedersen (2005: 1) har börjat forska i översättning av *Extralinguistic Culture-bound References (ECR)*, som på svenska kan översättas till *utomspråkliga kulturbundna referenser (UKR)*, speciellt i tv-undertextning. Han utvecklade sin teori vid namnet *ECR Transfer Strategies* som han presenterade på en språkvetenskaplig konferens år 2005. Senare samma år började han kalla referenser för *Extralinguistic Cultural References* (på svenska *utomspråkliga kulturella referenser*). Även om Pedersen har utvecklat sin modell för undersökning av undertextning kan den tillämpas i undersökning av översättning av UKRer i skönlitteratur. Hans modell för *ECR*-strategier är grunden för den här pro gradu-avhandlingen, och jag vill presentera strategierna samt prova dem i en egen undersökning. För översättare kan de fungera som hjälpmedel i översättning av kulturspecifika begrepp. Antalet alternativ till att överföra, ersätta, översätta, omskriva eller utelämnas en utomspråklig kulturell referens är otaligt. Att översätta är fascinerande, och översättning av utomspråkliga kulturella referenser utmanar översättaren och hens språk- och kulturkunskaper. *ECR*-strategier kan hjälpa lösa problem med översättning av UKRer.

2 SYFTE, METOD OCH MATERIAL

2.1 Syfte och metod

I denna avhandling vill jag redogöra för hur översättaren skall ta hänsyn till översättning av utomspråkliga kulturella referenser i sitt översättningsarbete. Jag tar först upp de grundläggande kunskaper som en översättare skall ha, nämligen förmågan att dra slutsatser av källtexten och förmågan att hitta ändamålsenliga motsvarigheter för de utomspråkliga kulturella referenserna för att återge dem i en målspråklig översättning. Översättaren borde förbli osynlig i översättningen vilket jag bedömer enligt min egen subjektiva läsoplevelse.

Huvudsyftet är att se om översättaren har använt någon tydlig översättningsstrategi i sin översättning av de utomspråkliga kulturella referenserna. Jag använder som undersökningsstrategi Pedersens *ECR Transfer Strategies* och dess modell från år 2005, som han utgav i sin artikel *How is Culture Rendered in Subtitles?*, för att studera hur utomspråkliga kulturella referenser har översatts från den svenska källtexten till den finska måltexten. Jag presenterar de olika översättningskategorierna i Pedersens modell och ger exempel på sådana utomspråkliga kulturella referenser ur materialet vars översättning kan anses följa de här översättningsstrategierna.

Översättaren kan antingen ta källtexten till läsaren eller läsaren till källtexten – jag vill se om val av vissa översättningsstrategier visar om översättaren har domesticerat måltexten (*domesticering*) eller om hen har bevarat det främmande i texten (*främmandegöring*). Pedersen delar referenserna i olika domäner, och jag granskar också vilka domäner de utomspråkliga kulturella referenserna i materialet hör till. Till slut jämför jag mina undersökningsresultat med Pedersens resultat.

Min undersökning är både kvalitativ och kvantitativ. Jag har först läst båda böckerna för att få en uppfattning om texterna. Sedan har jag gått igenom den svenska källtexten och strukit under alla egennamn (personnamn, geografiska namn, namn på gator, företag, fotbollsklubbar, varumärken och så vidare) samt alla andra referenser som enligt min mening var ”utomspråkliga, kulturella och främmande”. Nästa steg var att hitta samma referenser i måltexten och att understryka dem på samma sätt. Jag läste den svenska källtexten och den

finska måltexten samtidigt och jämförde dem sinsemellan och försökte ta med bara ”utomspråkliga kulturella referenser” i materialet. Jag gick igenom texten ett kapitel åt gången och skrev alla mina fynd på enskilda papperslappar. Efter denna första fas, efter att ha gått igenom bara de två första kapitlen, hade jag ungefär fyrahundra (400) papperslappar att gå igenom. Jag läste mera om inomspråkliga referenser (Leppihalme 1990; Pedersen 2005) för att kunna skilja inom- och utomspråkliga referenser. Detta arbete lämnade kvar etthundrafyrtioåtta (148) exempel på utomspråkliga kulturella referenser eller fall som enligt min mening var sådana. Eftersom syftet är att se hurdana referenser det finns och hur de har översatts och inte bara räkna ut dem har jag inte tagit med exakt samma referenser flera gånger utan alla är med bara en gång. Detta gäller särskilt egennamn av vilka det fanns flera sådana personnamn och geografiska namn som upprepades tiotals gånger i materialet. Undantag är de referenser som var återgivna på olika sätt, vilket betydde att de hade översatts med flera olika översättningsstrategier, och då är de med i flera kategorier (till exempel namnet *Helena*).

I den andra kvalitativa fasen delade jag in lapparna i kategorierna och började analysera dem. Antalet huvudstrategier är sju av vilka de flesta har ännu underkategorier. Mina egna exempel på hur utomspråkliga kulturella referenser har översatts från källspråket till målspråket har jag presenterat och diskuterat efter varje översättningsstrategi. Jag numrerade exemplen och skrev ut dem enligt Pedersens modell från 2005.

Jag vill påpeka att syftet med den här undersökningen inte är att kategorisera och presentera alla utomspråkliga kulturella referenser i boken och översättningen. Eftersom valet vilken översättningskategori en strategi hör till kan tolkas på olika sätt i vissa fall, är den här undersökningen subjektiv och ger inte samma resultat om den upprepas. Med hjälp av mina resultat kan man få en bild av vilka översättningsstrategier som är vanliga och vilka som används mera sällan. Speciellt siffrorna i kapitel 7 *Resultat och diskussion* bör inte ses som exakta värden utan jag har med dem velat se och visa hur populär en viss översättningsstrategi är hos översättaren och hur referenserna är fördelade i olika domäner. Genom att räkna frekvensen har jag kunnat jämföra mina resultat mot Pedersens uppfattning om vilka de mest använda strategierna och domänerna är. Detta utgör den kvantitativa delen av undersökningen.

2.2 Material

Boken *Jag är Zlatan Ibrahimović* utkom i november 2011, och den är skriven av Zlatan Ibrahimović och David Lagercrantz (422 sidor). Ibrahimović har berättat sin historia åt Lagercrantz som har skrivit självbiografin. Boken är översatt till finska av Miika Nousiainen, som själv också är författare, och den heter på finska *Minä Zlatan Ibrahimović* (441 sidor). Jag fick tag i böckerna på våren 2016 av en slump och beslöt då att prova Pedersens *ECR*-strategier på dem. I min undersökning har jag tagit med de två första kapitlen ur boken, sidorna 55–85. De första femtio sidorna av boken består av bilder. Valet gjorde jag av praktiska skäl, eftersom antalet exempel på översättning av UKRer var stort och det skulle ha ökat till tusentals om jag hade använt hela boken som min materialkälla. De första trettio (30) sidorna gav redan etthundrafyrtioåtta (148) exempel till mitt arbete.

2.3 Tidigare forskning om *ECR*-strategier i litterär översättning

Pedersen utarbetade sin översättningsmodell ursprungligen för att kunna studera utomspråkliga kulturella referenser (UKR) i tv-undertextning, men modellen passar också till att undersöka dem i översättning av skönlitteratur. Några sådana undersökningar har gjorts av Kahan (2009) och Linde Kaul (2011) (Tolk- och översättarinstitutet vid Stockholms universitet) samt Gustafsson (Institutionen för språk och litteratur vid Göteborgs universitet 2012). Deras resultat bekräftar att det är möjligt att använda Pedersens *ECR*-strategier i undersökning av skönlitterära verk. Jag hittade inga finländska undersökningar där Pedersens *ECR Transfer Strategies* skulle ha använts. Andra språkforskare hänvisar till Pedersen när det gäller forskning av utomspråkliga kulturella referenser samt undertextning, och han har själv fortsatt arbetet med *ECR*-strategier i ett flertal studier. Jag har jämfört min uppfattning om hur Pedersens strategier kan tolkas med Kahans, Linde Kauls och Gustafssons användning av Pedersens översättningskategorier. De har följt Pedersens *ECR Transfer Strategies*-modell från 2007 i kategoriseringen, men innehållet för varje kategori är detsamma i båda modellerna. Huvudkategorierna är desamma, men Pedersen har gett nya namn åt några underkategorier samt placerat dem på nytt. Dessa förändringar gjorde han i sina studier år 2007 (2007a och 2007b). Jag kommenterar dem i kapitel 6.

3 ÖVERSÄTTARE OCH ÖVERSÄTTNING

Översättning kan definieras till exempel på följande sätt: ”Översättning är *ersättning* av textmaterial i en källversion på ett givet språk, kallat källspråket, med *ekvivalent* textmaterial i en målversion på ett annat språk, kallat målspråket” (Wollin 1998).

3.1 Översättaren

Enligt Edith Grossmans (2010: 10) definition är översättaren både en lyssnare till källtexten, där hen hör författarens röst i sitt huvud, men också en uttalare för den översatta måltexten där hen upprepar vad hen har hört. Även om detta sker på ett annat språk, som har sin egen litterära tradition, sina kulturella bidrag, sitt eget lexikon och sin egen syntax samt sina egna historiska erfarenheter, skall all text behandlas med stor respekt, aktning och uppskattning på samma sätt som den källspråkliga författaren har gjort. Enligt Grossman är översättarens syfte att återskapa alla karakteristiska drag, idéer, påhitt och stilistiska egendomligheter av det översättningsarbete som hen håller på med. Att försöka översätta allt ord-för-ord vore däremot inte en översättning alls. (Grossman 2010: 10.)

Peter Newmark (1988) talar om översättarens avsikt – vad hen vill nå med sitt arbete. Vanligtvis har översättaren och den källspråkliga författaren en identisk avsikt men översättaren kan också syfta mot något annat mål. Som exempel tar Newmark (1988: 12–13) en instruktionsbok där översättaren kanske måste utvidga förklaringar och inte bara göra en reproduktion av instruktioner om den målspråkliga läsarkretsen inte anses vara välutbildad.

När man börjar översätta en text måste man fråga sig ett flertal frågor, till exempel vem som är den källspråkliga läsaren och vem som är den målspråkliga läsaren som man översätter till. Hur mycket skall man tänka på de målspråkliga läsarna? Man måste kanske ta reda på läsarnas utbildningsnivå, klass, ålder och kön om de är utpreglande för arbetet. Detta kan hjälpa översättaren att besluta hur formell texten skall bli och hur generellt eller specifikt språk hen skall använda samt vilken emotionell ton hen skall uttrycka. (Newmark 1988: 13.)

Attityden i källtexten kommer fram i de ord- och stilval som författaren har gjort, och det gäller för översättaren att använda motsvarande stil. Vilka standarder har författaren och hur kritisk är hen? Författarens ord kan vara positiva, negativa eller neutrala i källkulturen. Översättaren skall hitta motsvarande uttryck på målspråket. (Newmark 1988: 15.)

I översättningsarbetet skall man också tänka på var den målspråkliga texten skall publiceras eller utgivas. Skall den komma ut i en tidskrift, tidning, textbok eller som bok? Vem har beställt arbetet – vilka krav har hen? Översättaren skall göra flera antaganden gällande den källspråkliga läsarkretsen. Beroende på var texten ursprungligen har kommit ut och i vilken form kan översättaren dra vissa slutsatser om till exempel hur motiverade de källspråkliga läsarna är, hur bekanta de är med ämnet och med kulturen samt hur väl de känner till den språkform som har använts i originaltexten. De tre typiska läsartyperna är experten, den välutbildade lekmannen och den icke vetande. Efter att ha tagit reda på vilken typ av läsare texten är avsedd för i källkulturen skall översättaren överväga om hen skall skriva till en likadan läsare eller en annorlunda typ av läsare som kanske inte vet så mycket om ämnet eller kulturen i fråga eller som inte har samma språkliga kunskaper. Newmark ställer också frågan om man inte alls skall tänka på den målspråkliga läsaren om man till exempel översätter poesi eller något officiellt uttalande. (Newmark 1988: 15.)

Enligt Newmark (1988: 16) finns det två kritiska faktorer för vilken översättningsmetod man väljer för arbetet. Den ena är kvaliteten av skrivandet och den andra är auktoriteten av texten. Kvaliteten skall bedömas i relation till vad författarens avsikt är och/eller till ämnet. Om texten är välskriven skall man översätta med samma noggrannhet och försöka få med alla nyanser i texten. Författarens status kan också påverka hur man skall betrakta hans text. Om författaren anses vara viktig inom sitt område och hen ger ett officiellt uttalande blir texten auktoritativ vilket betyder att den skall översättas med stor omsorg och noggrannhet. Hur skall man besluta eller veta vad bra skrivande är? Newmark ger några råd. Översättaren skall anlita sin egen kunskap om litteratur och erfarenhet om litterära texter och se om författaren använder språket på ett innovativt och personligt sätt och om hans konnotationer är ovanliga och fräscha. (Newmark 1988: 16.)

Newmark (1988: 16–17) konstaterar att det är precis mängden konnotationer i texten, som gör den enda teoretiska skillnaden mellan en icke-litterär och en litterär text. Enligt honom

är texten desto svårare att översätta ju mer det finns till exempel ordlekar, ljudeffekter, versmått och rim i den vilket också gör arbetet givande. (Newmark 1988: 16–17.)

Newmark talar om den kulturella aspekten av den källspråkliga texten. Enligt honom är det viktigt för en översättare att notera alla sådana ord och uttryck som är kulturrelaterade och som kan orsaka problem – både för översättaren själv men också för de målspråkliga läsarna. Man skall märka alla nybildningar, metaforer, kulturella ord och institutionella termer, som är speciella för källspråket eller ett tredje språk, samt alla egennamn och tekniska termer. Ytterligare finns det en kategori som innehåller de ord som inte verkar vara möjliga att översätta – de har alltså ingen direkt ekvivalent i målspråket. Typiska sådana är beskrivande adjektiv eller verb och sinnesrelaterade ord. Översättaren skall få fram ordets eller uttryckets semantiska betydelse och begränsning. (Newmark 1988: 17.)

Susan Basnett börjar sin bok *Translation Studies* (1998) med att definiera ”översättning” som en del av semiotisk undersökning där man undersöker teckensystem eller -strukturer. Enligt henne är den lingvistiska definitionen om översättning för begränsande eftersom man där anser att det bara är innehållet som skall överföras från ett språkssystem till ett annat med hjälp av ordförråd och grammatik även om processen innebär användning av en hel del utomspråkliga kriterier. (Basnett 1998: 13.)

Flera forskare, till exempel Sopir, Lotman, Whorf och Basnett, är alla eniga om att språk och kultur hör ihop, att inget språk kan finnas utan en kultur och ingen kultur kan finnas utan ett naturligt språk i sitt centrum. Basnett säger till och med att språket är hjärtat av en kultur och att dessa två håller varandra vid liv. (Basnett 1998: 14.)

Roman Jakobson skiljer mellan tre olika typer av översättning. Han kallar översättningen från källspråket till målspråket för *Interlingual translation* eller *translation proper*. Han påpekar att det inte är möjligt att göra en exakt översättning mellan olika språkssystem för det finns inte fullständiga ekvivalenta ord eller uttryck i dem. (Jakobson 1959: 232.)

Också Basnett tar upp problemet med att det inte finns fullständig ekvivalens mellan olika språk. Till exempel idiom, som ordlekar, är kulturrelaterade och går inte att översätta direkt. Att översätta idiom kräver mer än bara ersättning av lexikala och grammatiska

enheter mellan språken, och översättaren måste ha kontroll över hur långt från den lingvistiska ekvivalensen hen tar sin översättning. (Basnett 1998: 23, 25.)

Jiří Levý (1967: 38–40) talar om översättning, *interlingual översättning* (jämför med Jakobson 1959: 232), som en arbetsprocess där översättaren under hela processen fattar beslut efter varandra, som steg i ett spel. Översättaren är tvungen att välja mellan en viss, ofta definierbar, mängd alternativ för sin text. Efter att ha gjort ett val mellan de olika alternativen gör hen på samma gång flera andra beslut till exempel gällande grammatiska och semantiska former. Varje beslut påverkar nästa steg i arbetsprocessen. Under olika arbetsprocesser får översättaren mer erfarenhet vilket underlättar hens beslutsfattande i de kommande översättningsarbeten. Levý kallar instruktionerna för att välja mellan olika alternativ för *selektiva instruktioner*. De kan vara av olika karaktär till exempel om semantiken, rytmen eller stilen i texten. (Levý 1967: 38–40.)

Översättaren fattar sina beslut som kan vara nödvändiga, onödvändiga, motiverade eller omotiverade. Till exempel har ett motiverat beslut sin grund i kontexten som kan vara språklig eller utomspråklig. (Levý 1967: 42.)

3.2 Översättarens osynlighet

Lawrence Venuti (1995: 1) talar om översättarens osynlighet med vilken han beskriver översättarens situation och aktivitet. Venuti talar närmast om översättarna inom den anglo-amerikanska kulturen men hans tankar kan också anses vara av intresse och sanna för översättare från andra språkområden och av intresse även nu tjugo år senare. Enligt Venuti anses en översatt text vara godkänd av utgivare, kritiker samt läsare om den är flytande och genomsynlig utan några lingvistiska eller stilistiska egendomligheter och så att den reflekterar den källspråkliga författarens personlighet eller avsikt eller det grundläggande innehållet i den ursprungliga texten. Alla dessa ger en bild på att det är frågan om en originaltext – inte en översättning. (Venuti 1995: 1–4.)

Översättningens genomsynlighet är följderna av ett flytande samtal, översättarens försök på att försäkra lätläsligheten och på att upprätthålla syntaxen och ge en exakt betydelse för

texten. Ju mera flytande den översatta texten är, desto mera osynlig blir översättaren vilket i sin tur gör den källspråkliga författaren mera synlig och också det originala innehållet mera synligt. Venuti kritiserar att man inte ger namnet på översättaren till exempel i bokrecensionerna, inte ens i de största tidningarna eller i samband med de stora historiskt avsevärda verken. Enligt honom tycks det viktigaste adjektivet vara ”flytande” när det talas om skönlitterära översättningar i allmänhet. Venuti har forskat i vad det är som gör en översättning flytande. Hans resultat visar att texten anses vara flytande om den är skriven på dagens moderna språk som består av allmänt använda ord och uttryck som inte är fackspråkliga eller kommer från slangspråket. (Venuti 1995: 1–4).

En flytande översättning går genast att känna igen – den känns familjär och är domesticerad så att läsaren har möjlighet att komma in i det som den källspråkliga texten bjuder på. En översättare arbetar hårt för att nå den punkten att hans arbete är osynligt och att översättningen i sin tur är genomsynlig. Samtidigt byggs det upp en illusion av att den översatta texten är ”naturlig” – inte översatt. En ytterligare orsak till översättarens osynlighet är den individualistiska uppfattningen av författarskapet. Författaren får uttrycka sina tankar och känslor i sin text utan begränsningar vilket anses vara ett originellt och genomsynligt sätt för självskildring. Hen kan också använda lingvistiska, kulturella och sociala faktorer i sitt skrivande. För en översättare betyder detta två olika saker. Å ena sidan definierar man alltid översättningen som en andrahands representation; bara den källspråkliga texten kan vara original och autentisk, trogen till författarens personlighet eller avsikt, medan översättningen anses vara icke originell, förfalskad eller till och med en falsk kopia. Å andra sidan krävs det att den översatta texten håller sin andrahands status och förblir genomsynlig men ändå får läsaren att tro att den är original. (Venuti 1995: 5–7.)

Enligt Venuti (1995: 7–8) vet översättarna väl att om de får en känsla av att själva vara författare eller av att producera något är det bara frågan om den samma illusionen som genomsynligheten orsakar. Flera översättare medger att de känner sig vara i en psykologisk relation till den källspråkliga författaren där de måste förtränga sin personlighet. Venuti anser att det är översättarens osynlighet som orsakar att översättaryrket inte är så populärt. Översättarna får inte tillräckligt med erkännande. Om de nämns i en recension är det oftast frågan om en förvåning över hur genomsynlig översättningen är. (Venuti 1995: 7–8.)

Venuti (1995: 16–17) är orolig över den dåliga situationen som översättarna arbetar i, och han är rädd för att situationen leder till att översättarna enbart tar emot sådana arbeten som är lätta att översätta och domesticera till målkulturen.

Leena Laiho (2006: 39) skriver också om översättarens osynlighet och hur översättningen, som också är lika osynlig, betraktas som originaltext. Hon ifrågasätter om litterära konstverk kan översättas över huvudtaget. Enligt henne är intresset för litterära översättningsfrågor mycket lågt. Till exempel kritikerna hänvisar inte alls till det faktum att böckerna som de skriver recensioner av är översatta. Tycker de att det inte spelar någon roll eller antar de att den översatta versionen är lika med det originala verket? En förklaring kunde vara att kritikerna verkligen tror att en *bra* översättning bevarar det originala litterära verket. Då borde de veta vad en bra översättning är och kunna definiera ett litterärt verk. Laiho vill påpeka att litterär översättning är ett mycket komplext område som man måste undersöka från olika synvinklar. (Laiho 2006: 39.)

Om det är möjligt att översätta ett litterärt verk eller inte kan tänkas utifrån frågan om det finns sådana översättningsmetoder som man kan använda vid arbetet. Laiho (2006) talar om en *transfer* till ett annat språk. Sedan kan man fråga sig om några verk går att översätta medan andra inte gör det. Och om ett verk går att översätta betyder det att det är på något sätt ”enklare” jämfört med verk som är omöjliga att översätta, frågar Laiho. Hennes forskningsarbete visar att olika synsätt leder till olika betoningar av frågan om en översättning är möjlig eller inte. Laiho använder den engelska termen *sameness* med vilken hon menar frågan om den källspråkliga originaltexten och den målspråkliga översättningen kan vara densamma. Först skall man definiera begreppen *original* och *översättning* samt relationen mellan dem. Laiho har i sin uppsats jämfört hur till exempel Venuti, Schleiermacher och Levý definierar dessa begrepp eller om de har egna benämningar för motsvarande begrepp. Hennes resultat visar att alla dessa begrepp 'översättning', 'original' och 'identitet' är mycket vaga i sin betydelse hos och emellan olika forskare. (Laiho 2006: 40–49.)

På 1920-talet skrev den tyske konstkritikern Walter Benjamin (1923) om att översätta litterära verk samt om Bibel-översättningar. Han tyckte att själva texten skall ha prioritet över läsarna. Enligt honom är det inte lönt att tänka på mottagaren när det gäller

konstverk. Det finns ingen idealisk mottagare för poesi, musik eller annan konst. Han frågar om en översättning är avsedd för den som inte kan förstå originaltexten för det verkar vara den enda förklaringen till varför samma sak upprepas. Är alltså en källspråklig litterär text möjlig att översättas eller inte? Benjamin (1923: 13–15) konstaterar att frågan har två olika sidor. Å ena sidan kan man fråga om det finns en tillräckligt skicklig översättare som kan ta emot arbetet och å andra sidan om den källspråkliga texten lämpar sig för översättning och är det nödvändigt att göra det. ”Translatability”, som Benjamin kallar det för, är en viktig kvalitet hos vissa litterära verk vilket inte automatiskt betyder att de skall översättas utan att det finns något av så stor betydelse i källtexten att den kräver att bli översatt. (Benjamin 1923: 13–15.)

Det är troligt att ingen översättning, hur bra den än är, kan ha en lika stor betydelse som originaltexten har även om originalet har en nära kontakt med översättningen tack vare sin ”Translatability”. Benjamin (1923) ser att översättarens uppgift består av att hitta den avsedda källspråkliga effekten (*Intention*) på målspråket så att den har samma effekt på läsaren som originaltexten syftar till. Han kritiserar friheten i översättningsarbetet och talar för troheten. Ju mera välskriven originaltexten är, desto lättare är den att översätta. (Benjamin 1923: 15–16, 19, 22–23.)

Riitta Oittinen (1995: 12) skriver att översättarens text är en hel värld; den är en situation som innehåller översättarens bakgrund, person och läseupplevelse samt de kommande läsarna. Också det skriftliga verket som helhet, de eventuella bilderna och layouten, är förknippade med texten. Författarens bakgrund och hans andra verk kan vara en viktig del i översättningshelheten, alltså av översättarens text. Översättaren arbetar på samma sätt som en historiker och tolkar bakgrundsinformation. (Oittinen 1995: 12.)

3.3 Översättningens syfte (skopos)

Andrew Chesterman (1989), som är redaktör för *Readings in Translation Theory*, talar om vad som anses vara översättarens roll och ställning idag jämfört med situationen tidigare. Enligt honom är översättning ett språkligt fenomen eller en form av kommunikation som också kan ses vara en form av mänskligt beteende. I detta tillvägagångssätt fokuserar man

på översättningsprocessen – inte bara på slutresultatet – och översättaren ställs i en bredare social miljö där man också tar hänsyn till relationen mellan översättaren och klienten samt relationer mellan översättaren, författaren och läsaren. Man lyfter fram översättaren som en expert på sitt område som förtjänar samma erkännande som andra experter får. (Chesterman 1989: 173.)

Hans J. Vermeer (1989) talar också om hur översättare kan ses som experter i vissa situationer där man kräver speciala kunskaper. Specialister inkallas då de behövs och eftersom de betraktas vara experter. De väntas veta mera om ämnet i fråga än andra, och de respekteras för sina kunskaper. Översättare som är experter på sitt eget område, det vill säga översättning, skall vara de som fattar beslut och vars ord respekteras. Översättaren är den som till exempel skall besluta vilken roll källtexten spelar i hans översättningsarbete. Den avgörande faktorn i kommunikationen i den givna situationen är arbetets syfte, *skopos*. Källtexten är vanligtvis skriven i och för källkulturen, därifrån namnet *källtext*, och därför arbetar översättaren med interkulturell kommunikation. Att översätta är mera än att bara koda källtexten till ett annat språk. Källtexten är alltid orienterad mot och ofta bunden till källkulturen. Måltexten är orienterad mot målkulturen men följer källan. Vermeer påpekar att den översatta texten kan ha samma funktion, *skopos*, som källtexten har. (Vermeer 1989: 174–175.)

Det grekiska ordet *skopos* betyder mål, funktion, syfte eller mening. I skoposteorin är den mest avgörande faktorn i översättningen dess *skopos* som avgör om man skall göra något, vad och hur det skall göras. Det viktigaste är att man når översättningens funktion; sättet som man använder vid översättningsarbetet är mindre viktigt. Det finns inget absolutiskt sätt att översätta eller ingen absolutisk översättning – översättningen varierar beroende på det givna syftet. Den högsta regeln i skoposteorin är att syftet alltid kommer först. Enligt Katharina Reiss och Hans J. Vermeer (1986) kan översättningen ha ett annat *skopos* än vad källtexten har. I princip är översättning ett annorlunda sätt att producera text än att producera källtext, och av denna orsak kan en översättning ha ett annat syfte än källtexten har. När man talar om att översätta en text skall man komma ihåg att det är en kulturspecifik regel att behålla översättningens *skopos* oförändrat. Det är inte något grundläggande krav som skulle finnas inom språkteorin. (Reiss & Vermeer 1986: 55–60.)

4 KÄLLSPRÅKS- OCH MÅLSPRÅKSORIENTERING

Ett av de svåraste problemen i att översätta litterära texter orsakas av skillnader mellan olika kulturer. Dessa skillnader måste översättaren ta hänsyn till i sitt översättningsarbete och välja vart hen tar texten. (Zare-Behtash 2010: 7.)

De två grundläggande förhållningssätten i översättningsarbetet som Friedrich Schleiermacher (1813) skrev om redan på 1800-talet ses fortfarande bilda den klassiska distinktionen som en översättare skall göra varje gång hen översätter en källspråklig text till målspråket. Schleiermacher talar om att översättaren alltid skall bestämma sig för om hen skall antingen 'ta texten till läsaren' eller 'ta läsaren till texten'. Schleiermacher talade om dessa två alternativa översättnings-strategier i sin föreläsning 1813. (Schleiermacher 1813, refererad i Wollin 1998.) Då konstaterade han att antingen skall översättaren lämna författaren i fred och flytta läsaren emot honom så mycket som möjligt eller så skall han lämna läsaren i fred så mycket som möjligt och flytta författaren emot läsaren. Schleiermacher medgav att det är omöjligt att exakt upprepa källtexten, och han gav översättaren två möjligheter. Det första alternativet var att hen skulle använda den domesticerande metoden (*Domestication*) där hen reducerar de främmande elementen i källtexten och ersätter dem med kulturella element ur målspråket och på så viset tar författaren tillbaka hem. Vid det andra kunde översättaren använda *främmandegöring*, *Foreignization*, där hen behåller de främmande kulturella och språkliga elementen och på så sättet skickar läsaren utomlands. Schleiermacher själv talade för främmandegöring. (Schleiermacher 1813, refererad i Venuti 1995: 19–20.)

Texten, meddelandet, måste alltid bevara sitt innehåll vilket översättaren strävar efter att kunna återge. Hen skall själv kunna förstå källtexten, kunna dra slutsatser av den (*Inferencing* i avsnitt 4.1) och kunna förmedla dess innehåll till målspråkliga läsare. Hen använder olika strategier i sitt arbete för att nå tillräcklig motsvarighet (*ekvivalens* avsnitt 4.2) mellan käll- och måltexten eller för att bevara det främmande eller för att anpassa innehållet och språket i sin målspråkliga text (*domesticering* och *främmandegöring* i avsnitt 4.3).

4.1 Att förmedla slutsatser (Inferencing)

För att man skall kunna förstå meddelanden måste man kunna dra slutsatser ur själva meddelandena och deras innehåll samt ur den utomspråkliga kunskapen som man har om världen och av den kommunikativa situationen och alla dess pragmatiska element. Kognitiva och pragmatiska slutsatser som en läsare drar när hen ”uppfattar” en text påverkar direkt hur interkulturella element kan uttryckas i översättningar – hur skall översättaren förmedla (*Inferencing*) dem i måltexten, frågar Ghelley V. Chernov (1988: 27) i sin uppsats från översättarkonferensen i Nyslott år 1988. Problemet uppstår när källtexten är orienterad mot källspråkliga läsare eller mottagare i källkulturen och när den innehåller utomspråkliga situationer som är typiska för källkulturen. Att kunna lyckas förmedla de interkulturella elementen beror på att översättaren gör korrekta kognitiva slutsatser av det meddelande som den källspråkliga skrivaren, dvs. författaren, skickar till läsaren, dvs. översättaren. Detta kallar Chernov för skede 1. (Chernov 1988: 27.)

När översättaren översätter texter som är orienterade mot källkulturen arbetar hen med beskrivningar av utomspråkliga situationer som är typiska för källkulturen men som inte har nämnts eller antytts på ett tydligt sätt. I sådana fall måste översättaren anlita sina utomspråkliga kunskaper för att dra rätta kognitiva slutsatser (*Cognitive Inferences*) av meddelandet och att kunna återge det i den målspråkliga texten. (Chernov 1988: 28.) Detta kunde på svenska kallas för *förmedling av kognitiva slutsatser* [mitt tillägg]. För att det källspråkliga meddelandet skulle ha samma effekt på den målspråkliga mottagaren som på den källspråkliga mottagaren, måste översättaren först dra kognitiva slutsatser av meddelandet och sedan dra pragmatiska slutsatser (*Pragmatic Inferences*) av den kunskap som den målspråkliga mottagaren eventuellt har av källkulturen. Om hens slutsats blir att den målspråkliga mottagaren, läsaren, inte har denna kunskap skall översättaren göra en pragmatisk adaptation i texten. (Chernov 1988: 30.)

4.2 Ekvivalens (Equivalence)

På 1960-talet presenterade Eugene Nida (1969) den klassiska dikotomin *formell korrespondens:dynamisk ekvivalens*, som gäller samma motsättning som Schleiermacher

(Schleiermacher 1813, refererad i Venuti 1995: 19–20) talar om. Nida själv favoriserar *dynamisk ekvivalens* där det gäller för översättaren ”att framkalla samma *effekt* hos måltextens läsare som källtexten framkallade hos sina läsare” (Nida 1969, refererad i Wollin 1998). Nida kritiserade det dåtida sättet att översätta mekaniskt och bara kopiera de ytliga strukturerna från källspråket till målspråket med så litet ingripande eller förvrängning i texten som möjligt (Nida 1969: 81).

Formell korrespondens, formell motsvarighet som Ingo (1990: 225) kallar det, betydde att man strävade efter en formell motsvarighet mellan källtext och översättning och arbetade på källspråkets villkor. Översättaren bibehöll källtextens innehåll men också form, som till exempel de grammatiska kategorierna, så att källspråkliga verb motsvarades av målspråkliga verb, substantiv av substantiv och så vidare. Också alla idiom, metaforer och andra bildliga uttryck översattes direkt. På den tiden, då det här sättet att översätta användes, var praxis att man översatte ett källspråkligt ord med samma målspråkliga ord varje gång i måltexten (ordkonkordans). (Ingo 1990: 225.)

Nida (1969: 94) talar för *funktionell* eller *dynamisk dimension*, som också kallas för *dynamisk ekvivalens*, som har att göra med effekten (*Inpact*) hos läsaren. Oittinen talar om hur reaktionerna hos den källspråkliga och den målspråkliga läsaren borde vara likadana. Till exempel om läsaren som läser originaltexten brister ut i skratt eller börjar gråta borde samma sak hända också hos läsaren som läser översättningen. (Oittinen 1995: 34.) Nida betonar mottagarens roll som enligt honom är kritisk eftersom en översättning kan anses vara tillfredsställande bara om den avsedda mottagaren är tillfredsställd med den. För att kunna förstå hur detta kan nås måste man förstå hur en översättningsprocess går till. Först och främst är det frågan om en process där en person som känner till både källspråket och målspråket tolkar det källspråkliga meddelandet och överför det till en ändamålsenlig ekvivalent form på målspråket. Enligt Nida räcker det inte längre med att bara jämföra meddelandena sinsemellan utan man skall avgöra i vilken mån de typiska målspråkliga mottagarna förstår meddelandet och om de förstår det på samma sätt som de källspråkliga mottagarna. Finns det tillräckligt med motsvarighet, *ekvivalens*, mellan hur meddelandena påverkar? Detta presenteras av Nida som den nya hållningen till översättningsprocessen. (Nida 1969: 94–95.)

I praktiken händer det sällan att både *formell korrespondens* och *funktionell ekvivalens* är i optimal relation till varandra. Orsaker till det är flera. Som exempel nämner Nida (1969: 97) översättare som är utlänningar vars kunskaper i målspråket inte är tillräckliga vilket gör att de använder för mycket av *formell korrespondens* och tar språkstrukturer ur källspråket. Ett motsvar skulle vara om dessa samma översättare hade bara minimala kunskaper i målspråket och de skulle då använda för litet *formell korrespondens*. En annan faktor som hindrar översättare från att hitta den optimala graden för *formell korrespondens* är deras språkliga partiskhet. Å ena sidan kan en översättare ha en så stor överdriven respekt för källspråket att hen tvingar målspråket till för stor *formell korrespondens* eller så är översättaren partisk mot det främmande och därför inte använder tillräckligt med *formell korrespondens*. (Nida 1969: 97.)

Werner Koller (1979: 99–100) tar upp begreppet 'ekvivalens' som enligt honom tycks ha lika många definitioner som det finns språkforskare. Han har jämfört användningen av begreppen 'ekvivalent', 'ekvivalens' och 'ekvivalent till' hos forskare som Oettinger (1960), Catford (1965), Winter (1961), Nida & Taber (1969), Wilss (1977) och Jäger (1975). Ekvivalens delas också i olika kategorier i översättningslitteratur som till exempel *stilistisk ekvivalens*, *formell ekvivalens*, *funktionell ekvivalens* och *kommunikativ ekvivalens*. Om det finns en relation mellan den källspråkliga texten eller dess textelement och den målspråkliga texten eller dess textelement, kan man tala om ekvivalens. Detta är den enklaste definitionen som inte definierar hurdan relationen mellan texterna är. Vilken slags ekvivalens det finns definieras med hjälp av vissa villkor och ramar. Det finns en ekvivalens mellan källtexten och måltexten om måltexten uppfyller vissa krav inom de givna ramarna. Villkoren kan gälla innehållet, stilen, funktionen och så vidare. Kvaliteten, egenskaperna, i den källspråkliga texten måste bevaras vilket betyder att man skall behålla innehållet, stilen, funktionen och de andra egenskaperna i översättningen eller så skall man sträva efter att bevara så mycket av den som möjligt. (Koller 1979: 99–100.)

När man vill specificera olika typer av ekvivalens finns det fem olika faktorer som spelar en viktig roll i uppgiften. Först tar Koller (1979: 101–101) upp det utomspråkliga innehållet som kommer fram i texten vilket han kallar för *denotativ ekvivalens*. Konnotationer som kommer från de ordval som översättaren har gjort, speciellt om det är ett särskilt val mellan synonymer, spelar huvudrollen i Kollers andra kategori av

ekvivalenstyper som han kallar för *konnotativ ekvivalens* (~*stilistik ekvivalens*). Där skall översättaren också ta hänsyn till stilen, den sociala och geografiska dimensionen, samt frekvensen i ordvalen. Den tredje faktoren är de olika normerna för olika texttyper och för språket i dem. Den kallar Koller för *text-normativ ekvivalens* (~*stilistisk ekvivalens*). Nästa faktor är mottagaren, läsaren, för vilken översättningen är syftad till och för vilken översättningen är justerad för att få den velade effekten på hen. Detta kallas för *pragmatisk ekvivalens* (~*kommunikativ ekvivalens*). Den sista faktoren i att definiera olika typer av ekvivalens är vissa formell-estetiska särdrag i den källspråkliga texten, till exempel ordlekar och individualistiska särdrag i stilen som författaren har använt. Koller kallar denna typ för *formell ekvivalens*. (Koller 1979: 100–101.)

Vad skall man kalla *ekvivalens* på svenska? Det har Rune Ingo skrivit om i sin bok *Från källspråk till målspråk* (1990). Översättandets huvudsyfte har alltid varit att finna korrekta och ändamålsenliga motsvarigheter på målspråket för den källspråkliga originaltexten och därför har motsvarighetsförhållanden forskats av språkvetenskapare redan från första början. Begreppet 'ekvivalens' har varit i bruk men dess betydelse har varierat och ibland har den inte alls definierats av forskare i sina arbeten. Oftast har den använts för att syfta på det motsvarighetsförhållandet som semantiskt är det mest exakta, till exempel av Nida år 1964 (Nida 1964, refererad i Ingo 1990: 81–82). På svenska har man använt termen *ekvivalens* men också den mera svenska varianten *översättningsmotsvarighet* som ändå syftar på ett ord eller uttryck som på ett konkret sätt motsvarar ett annat ord eller uttryck och inte på själva motsvarighetsförhållandet. Därför skall man vara försiktig med vilken av termerna man använder. Tuuli Forsgren (1986) har behandlat problemet med svenskans *översättnings-motsvarighet* och finskans *käännösvastine* i sin doktorsavhandling om finska participattribut i svensk översättning. (Forsgren 1986, refererad i Ingo 1990: 81–82.)

Ingo (1990: 82) avser med *översättningsmotsvarighet* ett ord eller ett uttryck på målspråket som man tänker använda eller har använt som motsvarighet till ett ord eller uttryck på källspråket. Alla översättningsmotsvarigheter är inte goda eller lämpliga i situationen, utan de kan vara medelmåttiga, dåliga eller helt och hållet felaktiga, och översättarens val är ibland acceptabla ur en synvinkel men dåliga ur en annan. En aspekt på översättningsmotsvarigheter som Ingo presenterar, är den *pragmatiska* aspekten, där man uppmärksammar förhållandet mellan språket och språkbrukaren. Det viktigaste faktumet är

här att det finns flera faktorer som påverkar hur språket används. Till exempel situationen eller kunskaper och attityder hos författaren eller läsaren skapar förutsättningar för språkbruket. Om en översättningsmotsvarighet är lämplig eller inte, beror i hög grad av språklig praxis och dels på kravet att den måste fungera, det vill säga att mottagarens speciella behov bör tas till hänsyn. Också eventuella skillnader i mottagarens kulturbakgrund måste iaktas. (Ingo 1990: 82, 89–90.)

När man använder *kontextmotsvarighet* innebär det att översättaren gör sådana val i sitt arbete att hen tar hänsyn till mottagarens behov samt till de förändringar som förutsätts av eventuella kulturskillnader och andra bakgrundsfaktorer. Översättaren måste kanske komplettera texten eller tillägga nödvändiga förklaringar i texten för att den målspråkliga läsaren skall förstå budskapet. Som exempel ger Ingo (1990: 90–91) fackböcker som ofta måste grundligt omarbetas när de översätts och alla sakuppgifterna måste kontrolleras för att böckerna skall fungera i den nya situationen i en helt ny kulturmiljö. *Kontextmotsvarigheten* som då förekommer vid textens komplettering beror alltså på kulturskillnader, det vill säga på utomspråkliga faktorer. Också när språkpraxis och -beteende i målspråket är av någon orsak annorlunda än i källspråket och översättaren måste lösa dessa fall kanske med ovanliga val, är det frågan om *kontextmotsvarighet*. Till exempel affärsbrev, bruksanvisningar och juridiska texter utformas på olika sätt på olika språk och i olika länder beroende på olika bruksnormer. (Ingo 1990: 90–91.)

När man bedömer olika slags översättningar blir den pragmatiska aspekten mycket viktig eftersom den visar hur översättarens text fungerar på målspråket i den nya kulturella miljön som den har hamnat i. Man kan fråga om översättningen fyller sin funktion och om läsaren i den nya miljön förstår texten och om hen uppfattar den på rätt sätt. Mottagarna talar ett annat språk och samhället som de lever i är annorlunda. Förhållanden avviker geografiskt och kulturellt hos dem. Till och med kan textens funktion, *skopos*, ha förändrats. Då skall man fråga sig om den målspråkliga texten leder till de önskade resultaten. Har översättaren anpassat innehållet i texten tillräckligt till de nya målspråkliga läsarna? (Ingo 1990: 257.)

Ingo (1990: 257–258) granskar först översättarens enskilda val där han särskiljer två olika pragmatiska situationer som inte är helt avgränsade från varandra. *Kultur-, kunskaps-, tids- eller bildningsförhållanden* i källtexten och i måltextern kan vara så olika att

källtextens semantiska information inte räcker till eller är lämplig för den nya kontexten. Detta gör att översättaren måste komplettera och anpassa texten och dess innehåll till den nya miljön. Kanske måste hen omarbete texten helt eller delvis. För att en läsare ur en annan kultur med ett annat språk skall kunna ta till sig och dra nytta av textens innehåll måste översättaren ha gjort allt som är nödvändigt i översättningsarbetet. Översättaren kan tillägga förklaringar eller till och med lämna ut språkliga eller utomspråkliga element ur texten om hen tycker att det utjämnar kulturella skillnader mellan käll- och målkulturen. I översättningsarbetet skall översättaren vara konsekvent och göra rätta val till exempel gällande översättning av namn, förkortningar, mått och vikter, samt namn på institutioner och inrättningar. Ibland krävs det av översättaren att hen förklarar i texten uttryck som *syttende maj* i Norge eller *quatorce juillet* i Frankrike (Ingo 1990: 258), som är båda datum för självständighetsdagen [mitt tillägg]. (Ingo 1990: 257–258.)

I det andra fallet kan den *språkliga miljön* för källtexten och översättningen avvika från varandra, det vill säga i olika språk har man olika språkvanor, normer och regler för språkbruket. Till exempel vissa grammatiska strukturregler begränsar användning av vissa strukturer som formellt är korrekta men ”så säger man inte”. *Kollokationer*, som hör till stående ordkombinationer, orsakar också problem för översättaren, liksom idiomer och metaforer. Också interpunktionsregler är olika i olika språk. Man skall också granska översättningens helhet och inte bara detaljer när man tittar på resultatet ur den pragmatiska aspekten. Översättningen, som nu är ett helt verk, kan ha estetiska, konstnärliga och vetenskapliga värden, och man kan undersöka dem i texten. Hur stor är den dynamiska motsvarigheten till originaltexten? Ganska ofta anses översättningen vara ett mycket självständigt verk i förhållande till originalet vilket är sant åtminstone hos läsarna i de nordiska länderna, skriver Ingo. (Ingo 1990: 258.)

När man skall uttrycka samma sak på två olika språk kan det bli svårt och ibland helt omöjligt. Begreppen är inte universiella utan de skiljer sig åt från kultur till kultur. När man jämför språk är det lättare att hitta ekvivalenta ord för vanliga ord än för specialord eftersom olika språk tenderar göra distinktioner i betydelse när det gäller ord som reflekterar den fysiska miljön samt populationens intressen. Jan Emil Tveit (2004: 49) har samlat ihop orsaker till varför ekvivalensen kan fattas eller misslyckas eller varför den kan orsaka problem i översättningen. Han presenterar sex olika orsaker i sin bok *Translating*

for Television. Den första har med *kulturspecifika begrepp (Culture-specific concepts)* att göra. Begreppen kan vara abstrakta eller konkreta och ofta gäller de dagens aktuella frågor, som politik och sport, eller de är relaterade till teknologiska, ekonomiska, pedagogiska eller juridiska ämnen. Den andra orsaken till brist på ekvivalensen är sådana *källspråkliga begrepp som de målspråkliga läsarna kanske känner till men som inte är lexikaliserade i målspråket (SL-concept not lexicalised in TL)*. Ett exempel på detta är begreppet 'syskon', (*søsken* på norska, *Geschwister* på tyska) som inte har en ekvivalens i engelskan (ordet *sibling* är inte en direkt motsvarighet). Om begreppen är helt främmande för målkulturen gör det översättandet ännu svårare. Det kan komma ut till exempel nya vetenskapliga genombrott som behöver en ekvivalens när de presenteras för allmänheten på nyheterna eller i aktuella tv-program. (Tveit 2004: 49–50.)

Nästa orsak till att det kan vara svårt att hitta ekvivalenten för ett begrepp är *skillnader i betydelse för ett begrepp på källspråket (Differing SL-meaning)*. Till exempel engelskans *first floor* har inte samma betydelse på amerikansk engelska och brittisk engelska. Engelskan är också det språket som orsakar mest svårigheter i detta avseende eftersom det talas överallt i världen och översättaren måste ta reda på vilken engelska det är frågan om. Fjärde orsaken är enligt Tveit att det *inte finns en specifik term i målspråket för begreppet i fråga*. (Tveit 2004: 51–52.)

Skillnader i expressiv betydelse, Differences in expressive meaning, hos olika ord eller begrepp kan orsaka problem för en översättare. Vissa ord kan vara neutrala medan andra innehåller en medfödd evaluerande betydelse. Ordet *famous* på engelska, *fameux* på franska och *famøs* (no. *berømt*) på norska är exempel på hur ordet kan ha en evaluerande betydelse. Den sista orsaken till problem med ekvivalensen är *användning av lånord i källspråket, Use of loanwords in SL*. Ibland används lånord i det källspråkliga meddelandet för att ha en effekt på mottagaren. Ett exempel på det är användning av franska ord i en engelskspråkig text för att få författaren eller talaren verka mera sofistikerad eller för att beskriva karaktärens fåfänga. Ibland blir dessa förlorade i översättningen eftersom man inte alltid kan använda dessa lånord i den källspråkliga översättningen. (Tveit 2004: 52–53.)

4.3 Domesticering och främmandegöring

I översättningsarbetet skall antingen läsaren föras till källtexten eller texten anpassas för läsaren. Att översätta kan anses vara kommunikation med originaltexten, men det är alltid begränsat av de målspråkliga läsare som den är syftad till. (Venuti 1995: 18–20.) Den större kulturella kontexten av källspråket spelar en viktig roll i att förstå alla möjliga meddelanden eftersom ord får sin mening bara i en hel kulturell miljö. Man kan tala om ”kulturell kontext av källspråket”. Enligt Nida (1964: 244–245) skall en översättare också lägga märke till källspråkets kulturella kontext. (Nida 1964: 244–245.)

Rune Ingo (2007: 126–127) konstaterar i sin bok *Konsten att översätta* (2007) att det sker en rad förändringar i språk- och kulturinterna situationella faktorer vid översättning och översättaren måste avgöra om hen behöver anpassa måltexten till den målspråkliga läsaren. Ju större de kulturella skillnaderna är mellan käll- och målkulturen, desto troligare är det att översättaren måste göra ingrepp. Om ingrepp är nödvändiga ligger fokus på översättaren vars uppgift blir att avgöra om skillnader till exempel i kultur och bildning förorsakar behov av anpassning. Hen kan sedan anpassa texten genom att komplettera, förkorta eller bearbeta den på något annat sätt. Religion, moraluppfattningar, etikett eller informationsbehov kan vara helt annorlunda hos läsare inom käll- och målkulturen. (Ingo 2007: 126–127.)

Lawrence Venuti (1995) har presenterat termerna *Foreignization* och *Domestication*. Dessa kan översättas till svenskan som *främmandegöring* och *domesticering*. Enligt hans definition betyder *främmandegöring* att översättaren gör sådana val där hen bevarar de främmande och exotiska elementen i måltexten. Detta gör hen både innehållsligt och språkligt. Men om hen gör motsatta val och för källtexten till mottagaren genom att göra anpassningar i elementen kan det kallas för *domesticering*. (Venuti 1995: 20.)

4.3.1 Domesticering (Domestication)

Enligt Venuti (1995: 20) är syftet med strategin *domesticering*, *Domestication*, att reducera källtexten och dess särdrag så att den passar in i målkulturen. Vid *domesticering* blir

översättningen orienterad mot målspråket (*målspråksorientering*). Dess fokus är på att framföra budskapet i texten vilket görs med sådana uttryck som finns både i käll- och målspråket. Detta kan leda till att en del av källtextens kulturella färgning går förlorad. (Kahan 2009: 9.) Ett annat mål för strategin är att göra översättaren helt osynlig i översättningsarbetet. Venuti (1995: 20) beskriver målet med översättningsarbetet vara att återge all källkultur som sådan, även det som känns familjärt eller igenkännligt. Problemet är dock att ofta blir all originaltext för domesticerad. Det kan göras med avsikt som kan vara av kulturella, ekonomiska eller politiska slag. (Venuti 1995: 20.)

4.3.2 Främmandegöring (Foreignization)

Främmandegöring är en översättningsmetod som enligt Venuti (1995: 20) ”skickar läsaren utomlands”. Den målspråkliga översättningen försöker inte vara ett originalverk utan den visar öppet de främmande elementen i källkulturen. Man kan säga att den privilegerar källkulturen. (Szarkowska 2005: 9.) Venuti beskriver vad ”främmande” är i främmandegörande översättning. Den är inte någon genomsynlig representation av de främmande elementen i källtexten utan en strategisk konstruktion på målspråket. Översättaren bevarar det ofamiljära i texten och i språket och ger läsaren en annorlunda läsupplevelse. Dock innebär också *främmandegöring* tolkning av källtexten men det sker öppet och utan att försöka domesticera språkliga och kulturella skillnader. (Venuti 1995: 20.) Att använda *främmandegöring*, att orientera översättningen mot källspråket (*källspråksorientering*), bevarar lokalfärgen i måltexten samt ger en ökad tillgång till källkulturens samhälle och vanor för den målspråkliga läsaren. Å andra sidan kan läsaren uppleva översättningen som svårtillgänglig om hen inte har viss kännedom om källkulturen eller en viss allmänbildning vilket är ett problem i sig. (Gustafsson 2012: 1.)

Man kan motstå orättvisa maktförhållanden, kulturell narcissism, imperialism och till och med rasism genom att inte låta den anglo-amerikanska kulturen dominera i översättningsarbetet, anser Venuti (1995: 20). Han är av den åsikten att översättningsarbetet är alltid ett politiskt arbete där översättaren hela tiden fattar beslut och oftast väljer det familjära över det främmande i texten. Den grundläggande tanken är att det främmande alltid är mindre värdefullt än det inhemska, påstår Venuti. (Venuti 1995: 20.)

5 ATT ÖVERSÄTTA UTOMSPRÅKLIGA KULTURELLA REFERENSER

David Katan (2004: 26) presenterar flera definitioner för begreppet 'kultur', men till slut kan den sammanfattas vara en delad mental modell eller världskarta där modellen är ett system med förenliga och relaterade uppfattningar, värden, strategier och kognitiva miljöer som styr den delade grunden för beteendet. Varje kulturaspekt är relaterad till ett system för att bilda en förenande kontext för kulturen som i sin tur identifierar en person och hans kultur. (Katan 2004: 26.) Enligt Pedersen (2011: 45) finns kulturen och språket överallt.

Hur skall man definiera begreppet *utomspråklig*? Pedersen syftar med ”utomspråkliga referenser” på sådana frågor som inte är relaterade till språket, men han vill påpeka att *utomspråklig* inte är samma sak som *ickeverbal*. Även om dessa referenser är utomspråkliga uttrycks de verbalt. (Pedersen 2011: 45.)

5.1 Att översätta kulturspecifika referenser

Med kulturspecifika referenser kan menas sådana ord och uttryck som är specifika för källkulturen. De kan till och med fattas i målkulturen. Om det inte finns en ekvivalent på målspråket för vissa namn, ord, fraser eller begrepp (*referenser*) måste de bearbetas på något sätt. I sitt översättningsarbete använder översättaren olika strategier för att ”hantera de översättningssvårigheter som följer av bristande semantisk ekvivalens mellan käll- och målspråk”, medvetet eller omedvetet, för att hen kan göra texten begriplig för läsaren i den nya kulturella situationen. (Gustafsson 2012: 1.)

Ritva Leppihalme (1990: 178) beskriver en skicklig, ”perfekt översättare” vara en sådan som tänker på den eventuella läsaren av översättningen och som lägger märke till kritiska skillnader mellan de källspråkliga och målspråkliga läsarna och som fattar sådana beslut vid översättningsarbetet som hen tror vara de bästa möjliga från både författarens och läsarens synvinkel. Översättaren måste känna till både källspråket och källkulturen samt ha kompetens att själv bedöma om hen har använt bästa möjliga hjälpmedel i arbetet. Det skulle vara bäst om översättarens eget modersmål var detsamma som målspråket som hen översätter till. (Leppihalme 1990: 178, 267–268.) Översättarna skall vara kreativa och ha

inbillningsförmåga samt vara redo att hela livet igenom vara färdiga och villiga att skaffa kunskaper om källspråket och -kulturen. Att ha kulturella kunskaper är viktigt inte enbart i skönlitterär översättning utan också vid interkulturell kommunikation. Leppihalme föreslår att en översättare som behöver idéer för hur hen skall konstruera översättningen skall använda många slags källor. All litteratur som man har läst och alla personliga minnen hjälper till i översättningsarbetet. (Leppihalme 1990: 240, 275–276.)

Anne-Christine Hagström (1998) har forskat metaforer som kulturbärare. Hon säger att själva grunden för allt mänskligt språk bygger på ”omvandlandet av extralingvistiska erfarenheter till språkliga bilden”. Kulturen påverkar hur dessa bilder konstrueras vilket orsakar svårigheter i översättningsarbetet och speciellt vid att översätta nyskapande metaforer från källspråket till målspråket. Uttryck som är skapade i en främmande kultur kan vara svåra att förstå eller helt obegripliga för mottagaren. Uttrycken kan röra sig om konkreta objekt eller sådana abstrakta idéer som inte finns i målkulturen. De kan också vara företeelser som har helt olika konnotationer på målspråket vilket ställer till problem vid översättningsarbetet. (Hagström 1998: 31, 34.)

5.2 Jan Pedersens definition på Extralinguistic Cultural References (ECR)

Jan Pedersen (2005) har undersökt hur utomspråkliga kulturella referenser, *Extralinguistic Cultural References ECR*, kan översättas. Han gör en distinkt skillnad mellan inom- och utomspråkliga referenser. Enligt honom är inomspråkliga referenser sådana företeelser som existerar *inom* ett specifikt språk och är en del av språksystemet. Som exempel ger han idiom, talesätt, slang och dialekter. Däremot har utomspråkliga referenser en referent *utanför* själva språket och det är sådana referenser som Pedersen fokuserar på i sin översättningsmodell *ECR Transfer Strategies* (2005) (i kapitel 6). Han säger att det vore möjligt att forska också inomspråkliga referenser med hans *ECR*-strategier. (Pedersen 2005: 2.)

Pedersen forskar i översättningsproblem som är orsakade av utomspråkliga kulturella referenser i källtexten, och han koncentrerar sig närmast på problem i tv-undertextning som han är specialiserad i. Dock uppstår samma problem med dessa främmande element

också i litterära texter. Kulturskillnader mellan käll- och målkulturen måste tas hänsyn till vilket kräver special uppmärksamhet av översättaren som aktivt skall försöka lösa dessa problem, betonar Pedersen. (Pedersen 2011: 41.) I sin forskning från 2008 talar Pedersen om *Translation Crisis Points (TCPs)* (översättningens krispunkter [min översättning]), men han säger själv att det redan finns så pass många vetenskapliga termer att han också skall använda termen *Translation problem* i fortsättningen (Pedersen 2011: 42).

Pedersen började forska i utomspråkliga kulturella referenser när han i sin pilotstudie från år 2003 (*the ESIST's Comparative Subtitling Project*) upptäckte att även om det inte fanns så många UKR-begrepp i materialet orsakade de ändå de största problemen i översättningsarbetet. Översättarna behandlade begreppen med stor variation, beroende av deras egen översättningsstil. Pedersen kom till den slutsatsen att problemet är för viktigt att lämna obehandlat. Han hittade undersökningar om hur kulturella ingredienser hade översatts vilka visade också att kulturella referenser kan orsaka seriösa översättningsproblem. Undersökningarna var gjorda av till exempel Hermans (1988), Nedergaard-Larsen (1993) och Leppihalme (1994, 1997). (Pedersen 2011: 44.)

5.3 Utomspråkliga kulturella referenser (UKR) enligt domäner

Kulturella hänvisningar är ett av de viktigaste översättningsproblem som översättare arbetar med, konstaterar Pedersen (2011: 43). Utomspråkliga kulturella referenser kan hänvisa till platser, människor, institutioner, seder, mat och så vidare. De kan vara sådana som man inte vet om även om man kan språket i fråga. Pedersen delar UKRer in i olika domäner som hänvisar till vilket semantiskt ämnesområde eller nätverk referenserna hör till. Domännamnet kan ses som hyperonym för de utomspråkliga kulturella referenserna i just den domänen. Det finns bevis på att domäner påverkar hur en utomspråklig kulturell referens är översatt i måltexten. (Pedersen 2011: 58–59.)

Domäner har också undersökts i tidigare forskningar av till exempel Newmark (1988), som använder domäner som ”egennamn” (*proper names*), ”institutional termer” (*institutional terms*) och ”kulturella termer” (*cultural terms*) (Newmark 1988, refererad i Pedersen 2011: 58–59.).

De domäner som Pedersen (2011: 59) använder i sin modell baserar sig på materialet ur *Scandinavian Subtitles Corpus* (2003), och de är följande:

1. Vikt och mått (Weights and measures): till exempel *100 yards*
  2. Egennamn (Proper names) som är delade in i:
    - i. personnamn (Personal names), till exempel *Truman Capote*
    - ii. geografiska namn (Geographical names), till exempel *Allegheny*
    - iii. namn på institutioner (Institutional names), till exempel *National Health Services*
    - iv. varumärken (Brand names), till exempel *Morris Minor*
  3. Professionella titlar (Professional titles), till exempel *Detective Sergeant*
  4. Mat och dryck (Food and beverages), till exempel *Linzer Torts*
  5. Litteratur (Literature), till exempel *Never Love a Stranger*
  6. Administration (Government), till exempel *the Foreign Office*
  7. Underhållning (Entertainment), till exempel *Coney Island*
  8. Utbildning (Education), till exempel *college degrees*
  9. Sport (Sports), till exempel *the pitcher mound*
  10. Valuta (Currency), till exempel *2 billion dollars*
  11. Tekniskt material (Technical material), till exempel *a double Alberti feedback loop*
  12. Annat (Other)
- (Pedersen 2011: 59).

Dessa domäner bildar inte en hierarkisk taxonomi utan bara ”en lista på de vanligaste domänerna”. Med hjälp av domäner vill Pedersen (2011: 60) få en uppfattning om hur utomspråkliga kulturella referenser ur olika domäner är översatta och om det finns vissa mönster i översättarnas beteende gällande översättning av referenser. Domänerna är inte strikta utan de kan överlappa varandra. UKRer finns av flera slag och två av dem, multifunktionala och inneslutna referenser, kan förklara överlappning. En multifunktional referens är en referens som hör till flera domäner samtidigt. En innesluten referens är inplacerad in i en annan referens. Multifunktionala utomspråkliga kulturella referenser kan också innehålla inneslutna referenser. De flesta av de utomspråkliga kulturella referenserna kan hittas med intuition eftersom de är tydligt utomspråkliga och kulturspecifika. Enligt Pedersens undersökningar är de flesta av utomspråkliga kulturella referenser namn på personer, platser och institutioner. Det finns också ett problematiskt mellanliggande område som består av till exempel titlar samt termer för sport, mat och sedvanor som man kunde kalla för intrasspråkligt men referenserna inom området är starkt bundna till den utomspråkliga kulturen vilket man inte kan ignorera. Därför beaktas också de vara UKRer. (Pedersen 2011: 48 60–61.)

6 JAN PEDERSENS *ECR TRANSFER STRATEGIES*

Jan Pedersen presenterade sin översättningsstrategi *ECR Transfer Strategies* år 2005. Där definierar han vad ”utomspråkliga kulturella referenser” är och hur de kan översättas med hjälp av ett antal olika översättningsstrategier. Han delade sina strategier också enligt källspråks- och målspråksorientering (figur 1, sida 33). Han kallade dessa referenser först för *Extralinguistic Culture-bound References (ECR) (utomspråkliga kulturbundna referenser)*. Senare samma år började han kalla dem för *Extralinguistic Cultural References (ECR) (utomspråkliga kulturella referenser)* men definitionen är i stort sett densamma. Pedersen förklarar detta namnbyte i sin bok, *Subtitling Norms for Television: An Exploration Focussing on Extralinguistic Cultural References* (2011), med att han tog termen 'culture-bound' (*kulturbunden*) i bruk i sin tidigare forskning utan att tänka på att den i själva verket kan användas begränsat. Han är av den åsikten att termen 'cultural' (*kulturell*) inte är lika begränsande. (Pedersen 2011: 46.)

Han deninierar *Extralinguistic Culture-bound/Cultural reference (ECR)* på följande sätt:

”Extralinguistic Culture-bound Reference (ECR) is defined as reference that is attempted by means of any culture-bound¹ linguistic expression², which refers to an extralinguistic entity³ or process, and which is assumed⁴ to have a discourse referent that is identifiable to a relevant⁵ audience as this referent is within the encyclopedic knowledge of this audience.” --- In other words, ECRs are expressions pertaining to realia, to cultural items, which are not part of a language system. (Pedersen 2005: 2.)

”Extralinguistic Cultural Reference (ECR) is defined as reference that is attempted by means of any cultural¹ linguistic expression², which refers to an extralinguistic entity³ or process. The referent of the said expression may prototypically be assumed⁴ to be identifiable to a relevant audience⁵ as this referent is within the encyclopaedic knowledge of this audience.” (Pedersen 2011: 43).

-
1. In a very wide sense of the word, including e.g. geographical names.
  2. Regardless of word class, syntactic function or size.
  3. Including fictional ones.
  4. As implied in the speech situation.
  5. E.g. a TV programme’s primary target audience. (Pedersen 2011: 43).

”ECRs are expressions that refer to entities outside language, such as names of people, places, institutions, food, customs etc., which a person may not know, even if s/he knows the language in question.” (Pedersen 2007a: 30).

”ECRs are, on the other hand, a wider notion --- as they refer to anything that is extralinguistic and culture-bound, and not just other texts” (Pedersen 2005: 2–3).

Jag presenterar först Pedersens modell och de olika översättningsstrategierna samt ger exempel på användning av varje översättningsstrategi. Sedan presenterar och analyserar jag mina egna exempel ur forskningsmaterialet. Exempelen är numrerade från 1 till 148. Jag har delat strategier in i huvud- och underkategorier enligt Pedersens modell från år 2005 (figur 1, sida 33). Det finns sju huvudkategorier som har sina underkategorier. (Pedersen 2005: 4.)

I Pedersens modell har huvudkategorin 6.2 *överföring (Retention)* en underkategori som heter *direkt överföring (Complete Retention)* vilken också har egna underkategorier: *markerad (Marked)* och *omarkerad (Unmarked)*. Jag har presenterat både *markerad* och *omarkerad* [min översättning], men de har inte egna kategorier. Det fanns inga exempel på *markerad direkt överföring (Marked Complete Retention)*, varken i Pedersens artikel eller i mitt material. *TL adjusted Retention* kallas här på svenska för *anpassad överföring*.

Jag presenterar huvudkategorin 6.5 *generalisering (Generalisation)* utan att dela den i underkategorier som i modellen heter *hyponymi (Hyponomy)* och ”*annat*” (*Other*). Pedersen har inte beskrivit vad ”*annat*” kan betyda. Jag tar upp användning av *hyperonym* och andra sätt att generalisera (*annat*) en utomspråklig kulturell referens i mina resultat (se avsnitt 7.1).

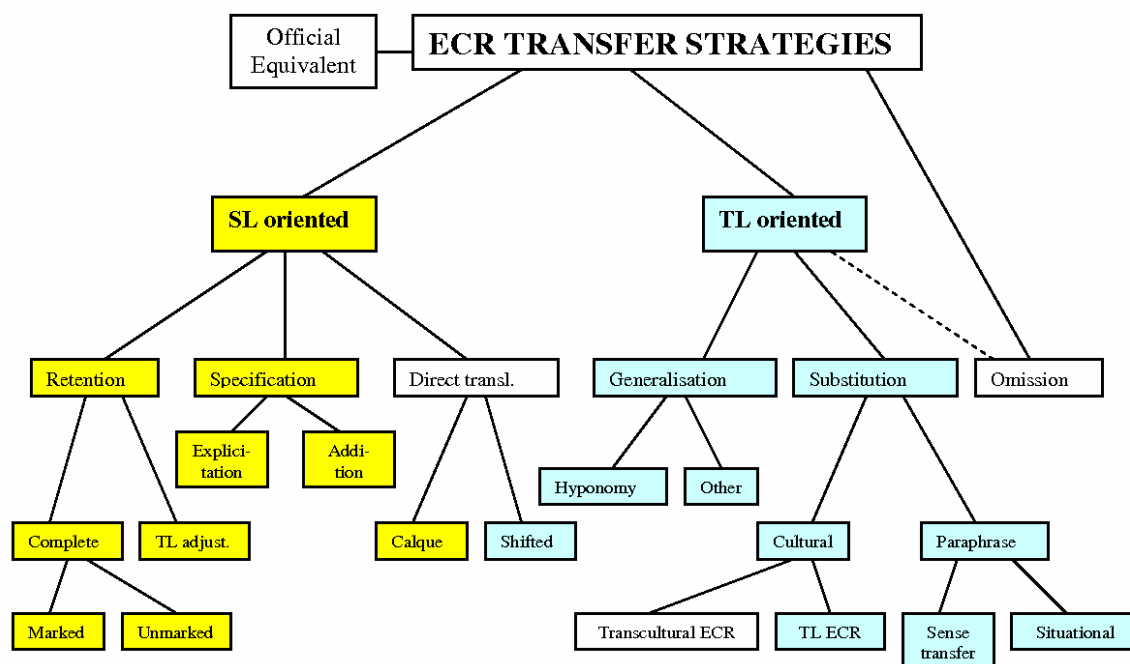
Pedersen har i sina senare studier förenklat sin modell för *ECR Transfer Strategies*, men jag har använt hans modell från 2005 som han presenterade i artikeln *How is Culture Rendered in Subtitles?* Hans modell från 2007 har färre underkategorier, och en del av dem har bytt plats. Till exempel underkategorin *parafras* som tillhörde huvudkategorin *ersättning* har flyttats till *generalisering* där den ersätter underkategorin ”*annat*”. Även om översättningsstrategierna har bytt plats eller deras namn har undergått små förändringar är deras definitioner i stort sätt desamma i 2005- och 2007-års modeller.

Kahan (2009: 10) använder svenskspråkiga benämningar på dessa strategier som hon har fått av Pedersen själv via personlig kommunikation (e-post 9.1.2009). De svenskspråkiga namnen på olika strategier har jag tagit av Kahan (2009) och Linde Kaul (2011). Några underkategorier har jag själv benämnt på svenska. De står markerade i texten.

Enligt Pedersen (figur 1, 2005: 4) hör följande strategier till källspråksorienterade: *Retention* (överföring, i avsnitt 6.2), *Specification* (specificering, i avsnitt 6.3) och *Direct translation* (direkt översättning, i avsnitt 6.4).

Han räknar strategier som *Generalisation* (generalisering, i avsnitt 6.5), *Substitution* (ersättning, i avsnitt 6.6) och *Omission* (utelämnning, i avsnitt 6.7) till målspåksorienterade strategier. Däremot hör strategin *Official Equivalent* (etablerad motsvarighet/officiell ekvivalens, i avsnitt 6.1) varken till källspråks- eller målspåksorienterade strategier. De flesta av dessa sju huvudkategorier har underkategorier, såsom *Addition* (tillägg, i underavsnitt 6.3.2). (figur 1). (Pedersen 2005: 4.)

Figur 1. ECR-strategier enligt källspråks- och målspåksorientering. (© Pedersen 2005: 4.)

6.1 Official Equivalent (etablerad motsvarighet/officiell ekvivalent)

Vid användning av översättningsstrategin *etablerad motsvarighet (Official Equivalent)* kan översättaren använda färdiga lösningar till att översätta utomspråkliga kulturella referenser (Pedersen 2005: 3). Dessa referenser har en etablerad motsvarighet på målspråket. Ofta ligger det ett officiellt beslut bakom den motsvarande referensen. Egennamn hör till de referenser som har officiella ekvivalenter (Pedersen 2005: 3; Kahan 2009: 12; Linde Kaul 2011: 23–24.) Namn på städer och stater samt övriga geografiska namn har officiella ekvivalenter på olika språk. Översättaren kan kontrollera de officiella ekvivalenterna på EU:s hemsidor där det finns uppdaterade listor på namn på världens alla stater, benämningar på nationaliter samt namn på valutor (Europa 2016). Om det finns en officiell ekvivalent i målspråket för den källspråkliga kulturella referensen underlättar det översättarens arbete (Linde Kaul 2011: 24).

Till exempel vikt och mått hör till de referenser som har officiella ekvivalenter. Därför skall till exempel den engelska referensen *inches* ersättas med *centimeter* och *meter* på svenska eftersom man i Sverige använder metersystemet. (Linde Kaul 2011: 23–24.)

Enligt Pedersen kan officiella ekvivalenter uppstå också på ett annat sätt än genom officiella beslut. Det kan hända att en så kallad *standardöversättning* av en utomspråklig kulturell referens kommer i allmänt bruk. Pedersen ser det som ett bevis på att referensen har landat i målspråket. (Pedersen 2005: 3.)

Pedersen har lagt huvudkategorin *etablerad motsvarighet/officiell ekvivalent* litet vid sidan av de andra kategorierna (figur 1, sida 33), eftersom den enligt honom inte riktigt hör till källspråks- eller målspråksorienterade strategierna (Pedersen 2005: 4). De utomspråkliga kulturella referenser som har en officiell ekvivalent borde vara lätta att översätta för de skall översättas varje gång på samma sätt. Översättaren kan ibland också kombinera strategier så att hen kan till exempel använda den officiella ekvivalenten med ett tillägg (*specificering-tillägg*). (Kahan 2009: 12.)

De två första kapitlarna av boken *Jag är Zlatan Ibrahimović* som jag undersökte för den här pro gradu-avhandlingen innehåller en fotbollsrelaterade *etablerad motsvarighet /officiell ekvivalent*. Det officiella namnet på den europeiska fotbollsturneringen 'UEFA Champions League' är detsamma på svenska men på finska är det officiella namnet 'UEFA:n Mestarien Liiga' (EUR-Lex 2016). I översättningen ges namnet i formen *Mestareiden liiga* (exempel 1), men det borde vara *Mestarien liiga*. Sidonumret för exemplen ges i parentes.

- (1) Champions League (60)
Mestareiden liiga
 (Minä, Zlatan Ibrahimović: 60)

Andra utomspåkliga kulturella referenser som har etablerade motsvarigheter/officiella ekvivalenter är namn på olika geografiska platser. Till exempel värdsdelen *Europa* (2), länderna *Spanien* (3) och *Island* (4) samt staden *Milano* (5) har officiella ekvivalenter som översättaren har använt i texten. Andra exempel på officiella ekvivalenter är (6) *Italien*, (7) *Bosnien*, (8) *Kroatien*, (9) *Balkan* och (10) *Malmö*. I källtexten talas det om "staden" *Bijeljina* men på finska talas det om "kylä" ("byn") *Bijeljina* i flera sammanhang. Själva namnet (11) *Bijeljina* är dock en officiell ekvivalent.

(2) Europa (61) Eurooppa (62)	(3) Spanien (66) Espanja (67)	(4) Island (61) Islanti (62)
(5) Milano (61) Milano (62)	(6) Italien (55) Italia (56)	(7) Bosnien (77) Bosnia (79)
(8) Kroatien (77) Kroatia (79)	(9) Balkan (85) Balkan (87)	
(10) Malmö (73) Malmö (75)	(11) Bijeljina (77) Bijeljina (79)	

Olika professionella titlar och yrkesbenämningar har ofta etablerade motsvarigheter /officiella ekvivalenter. I källtexten talas det om en (12) *sportdirektör* som på finska heter *urheilujohtaja* eller *urheilutoimenjohtaja*. De flesta svenska sportsklubbarna verkar dock inte tala om *sportdirektör* utan *sportchef* eller *General Manager* eller *GM* (hemsidor av olika idrottsföreningar och sportklubbar 2016). Namnet (13) *Txiki Begiristain* är en (6.2.1) *omarkerad direkt överföring (Unmarked Complete Retention)*. Både svenska och finska skolor har en (14) *rektor* som är den ansvarige för skolans verksamhet och som på finska kallas för *rehtori*.

(12) sportdirektör (13) Txiki Begiristain (58)
urheilutoimenjohtaja Txiki Begiristain (59)

(14) rektor (71)
rehtori (73)

6.2 Retention (överföring)

Retention som kan kallas på svenska för *överföring* är den mest källspråksorienterade av Pedersens översättningsstrategier, speciellt *direkt överföring (Complete Retention)* där referensen alltså överförs i sin källspråksform direkt till målspråket. Vid överföring har man kvar källspråkets kulturella referens ofta utan att ändra på den eller utan att anpassa den till målspråket på något sätt. Kanske måste den ibland anpassas med ny morfologi eller ortografi, vilket Linde Kaul (2011: 24) kallar för *anpassad överföring (TL adjusted Retention)*. Pedersen säger att om *ECR*-referensen är ett egentligt substantiv då har man den i måltextern som sådan, *omarkerad (Complete och Unmarked)*, eller inom citationstecken, *markerad (Complete och Marked)*. Om referensen däremot inte är ett egentligt substantiv då brukar man kursivera elementet (*Complete och Marked*) (figur 1, sida 33). Pedersen konstaterar att det dock finns inkonsistens i markeringsystemet. (Pedersen 2005: 4.)

6.2.1 Complete Retention (direkt överföring)

Vid *direkt överföring* försöker översättaren göra minimalistiska förändringar i referensen så att den behåller sin ursprungliga källspråksform (Linde Kaul 2011: 24). Enligt Pedersen är *direkt överföring* den vanligaste översättningsstrategin vid översättning av utomspråkliga kulturella referenser, men han kritiserar användning av denna strategi när det gäller att översätta en monokulturell utomspråklig kulturell referens (*Monocultural ECR*). Enligt Pedersen erbjuder sådana översättningar ingen hjälp för den målspråkliga läsaren vars encyklopediska kunskaper kanske inte motsvarar den källspråkliga läsarens kunskaper gällande denna kulturella referens. (Pedersen 2005: 4, 11.)

I mitt material finns det ett stort antal egennamn som har överförts till finskan enligt strategin *direkt överföring (Complete Retention)*. Här är några exempel på personnamn som är typiska exempel på *direkt överföring*. Namnen (15) *Zlatan* och (16) *Zlatan*

Ibrahimović samt smeknamnet (17) *Ibra* förekommer många gånger i källtexten. Namnet på Zlatans sambo (18) *Helena* och andra Zlatans familjemedlemmar och släktingar nämns ofta i källtexten, men de nämns bara vid förnamnet. Hans söner heter (19) *Maxi* (egentligen *Maximilian*) och (20) *Vincent*, och hans mor heter (21) *Jurka*. I källtexten talar Zlatan om sin ”mor” – hon nämns vid namnet bara en enda gång. Zlatan har syskon och halvsyskon som han ofta talar om i källtexten. De heter (22) *Aleksandar* som tilltalas vid smeknamnet (23) *Keki*, (24) *Sanela* och (25) *Sapko*. Sanela är Zlatans enda helsyskon och hon är väldigt kär för honom, och hon refereras till alltid med hennes förnamn och hennes namn uppkommer väldigt ofta i källtexten. Däremot hans halvbror Sapko nämns bara ett par gånger och ett annat halvsyskon nämns inte alls vid hennes namn utan hon är ”halvsyskonet med knarkproblem”. Andra släktingar som nämns i materialet är fastern (26) *Hanife*, också kallad för (27) *Hanna*, och storebrorn till Zlatans pappa (28) *Sabahudin*.

(15) Zlatan (73)
Zlatan (75)

(16) Zlatan Ibrahimović (83)
Zlatan Ibrahimović (85)

(17) Ibra (62)
Ibra (63)

(18) Helena (65)
Helena (66)

(19) Maxi (83)
Maxi (86)

(20) Vincent (75)
Vincent (77)

(21) Jurka (72)
Jurka (74)

(22) Aleksandar (69)
Aleksandar (71)

(23) Keki (69)
Keki (71)

(24) Sanela (69)
Sanela (70)

(25) Sapko (70)
Sapko (72)

(26) Hanife (70)
Hanife (71)

(27) Hanna (78)
Hanna (80)

(28) Sabahudin (79)
Sabahudin (81)

Andra egennamn på personer i källtexten är (29) *Maxwell* som är Zlatans gode vän, (30) *Mino Raiola* som är Zlatans agent och (31) *José Mourinho* samt (32) *Pep Guardiola* och (33) *Capello* som är tränare från olika fotbollsklubbar. Andra personnamn är namn på fotbollsspelare som har antingen spelat med eller mot Zlatan i olika klubbar: (34) *Iniesta*, (35) *Insaghi*, (36) *Messi*, (37) *Xavi* och (38) *Thierry Henry*. Deras namn är antingen artistnamn eller riktiga personnamn med för- och/eller släktnamn. Alla dessa namn har överförts direkt till målspråket som sådana.

(29) Maxwell (55)
Maxwell (56)

(30) Mino Raiola (56)
Mino Raiola (56)

(31) José Mourinho (61)
José Mourinho (62)

(32) Pep Guardiola (55)
Pep Guardiola (55)

(33) Capello (55)
Capello (55)

(34) Iniesta (56)
Iniesta (56)

(35) Insaghi (59)
Insaghi (60)

(36) Messi (56, 58)
Messi (56, 58)

(37) Xavi (56)
Xavi (56)

(38) Thierry Henry (60)
Thierry Henry (61)

(39) Maradona (76)
Maradona (78)

Andra idrottsmän som nämns i källtexten är (40) *Ingemar Stenmark* samt vissa boxare som har varit viktiga för Zlatan och hans pappa. Deras namn är (41) *Foreman*, (42) *Tyson* och (43) *Muhammad Ali* som också kallas för (44) *Ali*.

(40) Ingemar Stenmark (79)
Ingemar Stenmark (82)

(41) Foreman (79)
Foreman (81)

(42) Tyson (79)
Tyson (81)

(43) Muhammad Ali (79)
Muhammad Ali (81)

(44) Ali (79)
Ali (81)

Namn på två kända skådespelare från actionfilmer finns med i materialet. De är (45) *Bruce Lee* och (46) *Jackie Chan*. Författaren och översättaren antar båda att läsarna känner till dessa personer. Namnet på en actionhjärte ges också i källtexten, och det är (47) *Rambo*. Det refereras till honom i samband med ett sätt att bete sig, att vara ensamt på farliga äventyr ("som värsta rambo": "kuin mikäkin Rambo"). När Zlatan får en jättefin cykel i present ger han den namnet (48) *Fido Dido*. Fido Dido är en karaktär ur en tecknad serie som ännu i dag finns till och har till och med egna Facebook-sidor (Facebook 2016).

(45) Bruce Lee (79)
Bruce Lee (81)

(46) Jackie Chan (79)
Jackie Chan (82)

(47) Rambo (67)
Rambo (68)

(48) Fido Dido (67)
Fido Dido (68)

I materialet nämns det också flera europeiska fotbollsklubbar. Varken i källtexten eller i måltexten används klubbarnas hela officiella namn (*etablerad motsvarighet/officiell ekvivalent*), utan man talar om dem vid kortare namn (jämför UEFA 2016a). Dessa europeiska klubbar är (49) *Ajax*, (50) *Almeria*, (51) *Arsenal*, (52) *Inter*, (53) *Porto*, (54) *Villareal* och (55) *Juventus*. Namnen har blivit direkt överförda till måltexten.

(49) Ajax (55)
Ajax (56)

(50) Almeria (64)
Almeria (66)

(51) Arsenal (60)
Arsenal (60)

(52) Inter (55, 61)
Inter (56, 62)

(53) Porto (61)
Porto (62)

(54) Villareal (63)
Villareal (64)

(55) Juventus (83)
Juventus (86)

Bilar är viktiga för Zlatan, och han talar om sina sportbilar ofta. Han kör en (56) *Ferrari* samt en (57) *Ferrari Enzo* och en (58) *Porsche*. Bilmärken (59) *Fiat*, (60) *Audi* och (61) *Opel Kadett* nämndes också i mitt material.

(56) Ferrari (55) Ferrari (55)	(57) Enzo (65) Enzo (66)	(58) Porsche (55) Porsche (55)
(59) Fiat (59) Fiat (59)	(60) Audi (56, 57) Audi (56, 58)	(61) Opel Kadett (70) Opel Kadett (71)

Andra varumärken som överförs från källtexten till måltexten direkt är klädmärket (62) *Ralph Lauren* och tv-spelkonsolen (63) *Xbox*. I texten åker Zlatan till Åre skidcentrum och jag har tagit namnet (64) *Åre* med i denna kategori som namn på ett turistcentrum och inte som ett geografiskt namn. Översättaren har troligen antagit att läsarna vet vad Åre är eftersom han inte har tillagt något vid namnet. Ölmärket (65) *Carlsberg* översätts också med *direkt överföring (Complete Retention)* samt namnet på det stora svenska möbelvaruhuset (66) *Ikea*.

(62) Ralph Lauren (56) Ralph Lauren (57)	(63) Xbox (65) Xbox (67)	(64) Åre (57) Åre (57)
(65) Carlsberg (75) Carlsberg (77)	(66) Ikea (82) Ikea (84)	

Övriga exempel på utomspråkliga kulturella referenser som har översatts med hjälp av *direkt överföring* är följande gatunamn och namn på olika bebyggda konstruktioner (67) *Zenithgatan*, (68) *Amiralsgatan* och (69) *Värnhemstorget*.

(67) Zenithgatan (80) Zenithgatan (83)	(68) Amiralsgatan (80) Amiralsgatan (82)	(69) Värnhemstorget (73) Värnhemstorget (75)
--	--	--

6.2.2 TL adjusted Retention (anpassad överföring)

I källtexten finns det flera slags exempel på *anpassad överföring (TL Adjusted Retention)*. Till exempel namnet på Zlatans pappa (70) *Šefik* har blivit ortografiskt anpassat till finskan. Samma gäller namnet på den jugoslaviska boxningsklubben där Zlatans farbror boxade, (71) *BK Radnički*. Andra överföringar med ortografisk anpassning är till exempel (72) *Wessels varuhus*, (73) *Cronmans väg* och (74) *Nevetrafloden* som på finska ges i formen *Nevetra-joki* men det borde skrivas *Nevetrajoki*. (75) *Malmöfestivalen* ges i formen

Malmöfestivaalit. Namn på skolor, som ges i källtexten, har överförts till finskan på följande sätt: (76) *Stenkulaskolan* har blivit till *Stenkulan koulu* och (77) *Värner Rydén-skolan* har blivit till *Värner Rydénin koulu*.

(70) Šefik (73)
Sefik (75)

(71) BK Radnički (79)
BK Radnički (81)

(72) Wessels varuhus (67)
Wesselin tavaratalo (68)

(73) Cronmans väg (68)
Cronmaninkatu (69)

(74) Nevetrafloden (79)
Nevetra-joki (81)

(75) Malmöfestivalen (80)
Malmöfestivaalit (82)

(76) Stenkulaskolan (80)
Stenkulan koulu (82)

(77) Värner Rydén-skolan (71)
Värner Rydénin koulu (73)

Namnet på bilmärket (78) *Porsche Turbo* har översättaren anpassat till finskan med en liten ortografisk förändring. På den officiella Porsche-hemsidan skrivs namnen på alla bilmodeller med turbo med en stor bokstav i ordet *Turbo* vilket man kanske också här borde ha använt vid överföringen (Porsche 2016). Också referensen (79) *Rosengårdsgrabbarna* har överförts till måltexten med en liten anpassning till målspråket. Varumärket (80) *Pripps Blå* har överförts till målspråket med en anpassning där översättaren har översatt en del av namnet. Kanske man i Finland talar allmänt om *Prippsin sininen*. Ett annat varumärke (81 och 82) *Nike Air Max* kommer fram två gånger i källmaterialet, och det skrivs med en ortografisk anpassning till finskan.

(78) Porsche Turbo (57)
Porsche turbo (57)

(79) Rosengårdsgrabbarna (65)
Rosengårdin kaverit (66)

(80) Pripps Blå (75)
Prippsin sininen (77)

(81) Nike Air Max ( )
Niken Air Max ( )

(82) Nike Air Max, de coola gympadojorna (70)
Niken Air Max -lenkkarit (71)

I källtexten talas det om actionfilmer av Bruce Lee och Jackie Chan. (83) *Bruce Lee- och Jackie Chanfilmer* är ett exempel på *anpassad överföring*. Också namnet på en cykel (84) *trickcykel*, en *BMX* har genomgått en anpassning till målspråket.

(83) Bruce Lee- och Jackie Chanfilmer (79)
Bruce Lee - ja Jackie Chan -leffat (82)

(84) trickcykel - - - , en BMX (67)
BMX-temppupyörä (68)

6.3 Specification (specificering)

Pedersens översättningsstrategi *Specification* kan kallas på svenska för *specificering*. Den hör till källspråksorienterade översättningsstrategier eftersom översättaren bevarar den främmande utomspråkliga kulturella referensen och tillägger en förklaring i måltexten. (Linde Kaul 2011: 24.) Pedersen (2005: 4) förklarar *specificering* på följande sätt:

”*Specification means leaving the ECR in its untranslated form, but adding information that is not present in the ST, making the TT ECR more specific than the ST ECR. This is done in one of two ways: either through Explication or Addition*” (Pedersen 2005: 4).

6.3.1 Explication (specificering-explicitering)

Vid användning av översättningsstrategin *explicitering* (*Explication*) utvidgar översättaren texten vilket hen kan göra genom ett explicitgörande av en utomspråklig referens som är implicit i källtexten. I Pedersens (2005: 4) modell betyder *explicitering* att det tillsatta materialet kommer från källspråket. Detta gäller speciellt namn på utomspråkliga kulturella referenser. Referensen kan vara känd för läsarna i källkulturen, men för att läsaren i målkulturen skall ha samma upplevelse och få samma information av texten hjälper översättaren hen med att skriva ut en förkortning eller med att tillägga ett för- eller efternamn vid personreferensen för att förtydliga, vem man talar om, eller så kompletterar hen ett officiellt namn med någonting. (Pedersen 2005: 4–5.)

Strategin *specificering-explicitering* har använts i materialet vid flera tillfällen. I källtexten talas det om (85) *Barcelona* eller (86) *Barca* i betydelsen 'fotbollsklubben FC Barcelona'. Först har översättaren kompletterat namnet *Barcelona*, som också är den officiella ekvivalenten av namnet på staden Barcelona, med 'FC' (Football Club) så att den målspråkliga läsaren vet att man talar om en viss fotbollsklubb. I det andra fallet har översättaren skrivit ut det förkortade namnet på klubben *Barca*, dock utan 'FC'.

(85) Barcelona (55)
FC Barcelona (55)

(86) Barca (55)
Barcelona (55)

I källtexten talar Zlatan ofta om sin bil som är en Ferrari Enzo, men han kallar den för (87) *Enzo*. Översättaren har kompletterat namnet på bilen med ordet *Ferrari*. Ytterligare två fall av *specificering-explicitering* kan hittas när översättaren har tillagt förnamnet på en

personreferens för att förtydliga vilken fotbollsspelare man talar om. Dessa är (88) *Touré* och (89) *Trézéguet*.

(87) Enzo (65)
Ferrari Enzo (66)

(88) Touré (64)
Yaya Touré (65)

(89) Trézéguet (83)
David Trézéguet (86)

6.3.2 Addition (specificering-tillägg)

Specificering (Specification) kan också göras genom att tillägga en förklaring för den utomspråkliga kulturella referensen i måltexten för att hjälpa läsaren. Detta kallas för *specificering-tillägg (Addition)*. Tillägg kan behövas för att målspråksläsare kan få samma konnotationer av referensen som källspråksläsare får. Det gäller konnotationer som måltextläsarna inte förväntas ha, till exempel namn på personer som är kända inom källkulturen. Pedersen ger namnet *Ian Botham* som exempel på ett *specificering-tillägg*. Namnet kan översättas med ett tillägg: *kricketspelaren Ian Botham*. (Pedersen 2005: 5; Kahan 2009: 11). Resultatet *kriketspelaren Ian Botham* är en kombination av *överföring (Retention) Ian Botham* och *generalisering (Generalisation) kricketspelare* (Linde Kaul 2011: 24). Enligt Pedersen finns det likhet mellan *generalisering* och *specificering-tillägg*. Ofta är det någon generell information som tilläggs i texten, en så kallad hyperonym (mera om *generalisering* och *hyperonym* i avsnitt 6.5). Pedersen (2005: 5–6) tycker att nackdelen med denna strategi är att användning av ett förklarande tillägg kan anses vara irriterande och för nedlåtande.

Det finns exempel på användning av översättningsstrategin *specificering-tillägg* i materialet. Den utomspråkliga kulturella referensen finns kvar men med ett förklarande tillägg. I källtexten talas det om (90) *Mino*, som är Zlatans vän, rådgivare och agent, och i översättningen förklaras vem han är med tillägget *agentti* ('agent').

(90) Mino (57)
Agentti Mino (58)

I den målspråkliga översättningen har översättaren tillagt en förklaring vid flera UKRer. I källtexten talas det om (91) *Camp Nou* som är FC Barcelonas hemmastadion, men man kan inte anta att den målspråkliga läsaren känner till namnet så översättaren har förklarat referensen med att tillägga ordet *stadion*. På samma sätt har han förklarat namnet på ett

bostadsområde, (92) *Esplugues de Llobregat* i Spanien, med att tillägga ordet *alue* ('område'). Den svenska mataffärskedjan vid namnet (93) *Ica* har fått ett förklarande tillägg: *kauppa* ('affär'). Också stadsdelen (94) *Rosengård*, där Zlatan har bott och som nämns tiotals gånger i källtexten, har fått tillägget *lähiö* ('förort').

(91) Camp Nou (55)

Camp Nou -stadion (55)

(92) Esplugues de Llobregat (55)

Esplugues de Llobregatin alue (55)

(93) Ica (69)

Ica-kaupan (71)

(94) Rosengård (68)

Rosengårdin lähiö (69)

I måltexten har översättaren förklarat referensen (95) *Corona* med att tillägga ordet *pullo* ('flaska'). Referensen syftar till det spanska ölmärket Corona som den målspråkliga läsaren inte antas känna till. Om man inte vet hurdan fotbollsspelare, en ”magisk lirare”, Zlatan är vet man inte vad (96) *ibra-kadabra* betyder. Det har översättaren förklarat med tillägget *ote* ('grepp'). *Ibra-kadabra* kommer från det gamla magiska ordet ”abracadabra” där man ersätter början av ordet med en del av Zlatans efternamn, Ibrahimović. Det är en ordlek. Små förändringar har gjorts i ortografin enligt finskans skrivregler.

(95) Corona (66)

pullo Coronaa (67)

(96) ibra-kadabra (59)

Ibra-kadabra -ote (60)

En domän inom utomspråkliga kulturella referenser är *vikt och mått* ur vilken det kan hittas exempel i materialet. Både i Sverige och i Finland talas det om 'kilometer per timme' när det är frågan om körhastigheter. För att förklara vilken körhastighet (97) *trehundratjugofem* det är frågan om har översättaren tillagt ordet *kilsaa* ('kilometer') i den utomspråkliga referensen. Han har också gjort tillägg för att förtydliga fotbollsrelaterade referenser (98) *fyra-tre-tre* och (99) *fyra-fem-ett* med att tillägga ordet *ysteemi* ('system') i översättningen. De är alltså spelsystem som man använder i fotbollen. Om idrott finns ännu ett exempel på *specificering-tillägg*: (100) *på sextio meter* har blivit till *60 metrin juoksu* ('60 meters löpning'). Ett vanligt sätt att marknadsföra produkter är att ge rea på varor då man köper flera åt gången som i följande exempel: (101) *tre för tio kronor*. Där har man ersatt valutan *kronor* med ordet *tarjous* ('erbjudande'). Referenser har också anpassats ortografiskt för att de skall följa finska skrivregler och till exempel nummeruttryck är skrivna med nummer, inte med bokstäver.

(97) (i) trehundratjugofem (57)

325 kilsaa tunnissa (57)

(98) fyra-tre-tre (58)

4-3-3 (58)

(99) fyra-fem-ett (58)
4–5–1 -systeemi (58)

(100) på sextio meter (70)
60 metrin juoksu (72)

(101) tre för tio kronor (69)
kolme kymppiä -tarjouksessa (71)

Det finns ett lån från ett tredje språk som finns kvar i måltexten. Ett av Zlatans egna varumärken är att han använder vissa motton i sitt språk av vilka (102) *I am the greatest* är ett. Det har överförts till måltexten på engelska med ett tillägg *linja* ('linje') och med vissa ortografiska förändringar.

(102) I am the greatest (79)
”I am the greatest” -linja (82)

Familjen Ibrahimović har svårigheter med sociala myndigheter, och i källtexten refererar man till dem med ordet (102) *socialen* ('sossu') och till de utredningar som *socialen* gör refereras med ordet (103 och 104) *sociala* i betydelse *sosiaalitoimisto* ('socialbyrå') eller *sosiaaliviranomaiset* ('socialmyndigheter'). Jag tog dessa referenser med i denna underkategori för enligt min mening behövde dessa referenser *socialen* och *sociala* förklaring i måltexten. Det kom inte fram på något annat sätt i källtexten att det var frågan om sociala myndigheter.

(103) socialen (72)
sosiaalivirasto (74)

(104) sociala utredningar (73)
sosiaalitoimisto --- selvityksiä (75)

(105) sociala utredningar (71)
sosiaaliviranomaisten selvityksiä (72)

6.4 Direct translation (direkt översättning)

Enligt Pedersen (2005: 5) är skillnaden mellan *direkt översättning* (*Direct translation*) och *specificering* (i avsnitt 6.3) samt *generalisering* (i avsnitt 6.5) att ingenting läggs till eller tas bort på semantisk nivå vid *direkt översättning*: ”Unlike the strategies of *Specification* and *Generalization*, the semantic load of the ST ECR is unchanged: nothing is added, or subtracted.” Ingenting förenklas eller förklaras i återgivningen av källtexten – översättaren försöker inte på något sätt ge konnotationer eller leda måltextläsaren eller hjälpa honom (Pedersen 2005: 5; Linde Kaul 2011: 24).

Vid *direkt översättning* översätter man den utomspråkliga kulturella referensen led för led så att varje del återges (Linde Kaul 2011: 24). *Direkt översättning* används inte i samband med personnamn men däremot för att återge namn som är konstruerade av egentliga substantiv. Sådana är namn på företag, officiella institutioner och titlar samt namn på tekniska apparater. *Direkt översättning* används också vid översättning av mat. (Pedersen 2005: 5; Linde Kaul 2011: 24; Gustafsson 2012: 9.) Linde Kaul (2011: 24) kallar dessa för *direkt översättning-lexikalt lån*.

En lång utomspråklig kulturell referens där tre olika led har blivit direkt översatta till svenskan är *the fish and chips van* som har blivit *fisk och pommes frites-vagnen*. Ett annat exempel där översättningen har gjorts led för led är namnet på medaljen *the Purple Heart* som ges till amerikanska soldater som har sårats i krig vars *direkt översättning* blir *purpurhjärta*. Det är möjligt att utan förklaring får den målspråkliga läsaren ur en annan kulturkrets inte samma konnotation av referensen som den källspråkliga läsaren får. (Linde Kaul 2011: 24; Gustafsson 2012: 9.) Det är viktigt att notera att även om man gör en direkt översättning kan en del av begreppets betydelse försvinna eftersom de konnotationer som läsare i målkulturen har för begreppet kan vara annorlunda än i källkulturen och där kan det hända att man tappar viss innebörd (Linde Kaul 2011: 24).

Pedersen (2005: 5) delar sina strategier i källspråks- och målspråksorienterade, men han ser att *direkt översättning* ligger mellan dem. Däremot ser Gustafsson (2012: 9) denna strategi som något källspråksorienterad eftersom elementet i målspråket inte alltid ger måltextläsaren samma konnotationer som originalet ger källtextläsaren. Också Linde Kaul (2011: 24) anser att *direkt översättning* hör till källspråksorienterade strategier: "[...] resultatet utgår från det som exakt står i källtexten och inte anpassar begreppet till målspråket i fråga om betydelse. Resultatet låter ofta litet främmande på målspråket."

I sin modell delar Pedersen (2005: 4) *direkt översättning* till två underkategorier baserat på översättningsstrategins slutresultat. Underkategorierna är *Calque (lexikalt lån)* och *Shifted (modifiering)*. Av dessa hör *Calque* till källspråksorienterade och *Shifted* till målspråksorienterade strategier så Pedersen (2005: 5) konstaterar att *direkt översättning* ligger mellan dessa två.

6.4.1 Direct translation: Calque (direkt översättning-lexikalt lån)

Calque (direkt översättning-lexikalt lån) är resultat av en sträng ordagrann översättning av den utomspråkliga kulturella referensen som kan verka exotisk för måltextläsaren. Pedersen (2005: 5) ger ett exempel på *lexikalt lån* där *Captain (of police)* blir *politikaptajn* även om den låter främmande i Danmark där man skulle tala om ”kommissär”. När det gäller *Calque* gör man bara obligatoriska förändringar i referensen som orsakas av skillnader mellan källspråket och målspråket. (Pedersen 2005: 5.)

I mitt material finns det flera exempel på användning av strategin *direkt översättning-lexikalt lån (Direct Translation Calque)* av vilka jag presenterar först den utomspråkliga kulturella referensen (106) *ghetto* som är främmande för en nordisk läsare. Den används i texten i samband med ett ordspråk. Också den utomspråkliga kulturella referensen (107) *den arabiska butiken* hör till denna översättningsstrategi för där har man översatt varje del av referensen samt gjort bara små förändringar i den på målspråket. Slutresultatet *Arabikauppa* låter fortfarande främmande för den målspråkliga läsaren. Följande tre exempel följer samma strategi: (108) *machostilen*, (109) *cowboystilen* och (110) *showman*. De har inte förklarats på något sätt och bara små ortografiska förändringar har gjorts i dem. Jag placerar också den utomspråkliga kulturella referensen (111) *sexpack* i denna kategori för den är ”översatt” till målspråket men den verkar fortfarande främmande och har kvar det källspråkliga elementet.

(106) ghetto (66)
ghetto (67)

(107) den arabiska butiken (75)
Arabikauppa (77)

(108) machostilen (82)
macho-tyyli (85)

(109) comboystilen (82)
cowboy-tyyli (85)

(110) showman (74)
showmies (76)

(111) sexpack (75)
sixpäkki (77)

6.4.2 Direct translation: Shifted (direkt översättning-modifiering)

Den direkta översättningen kan också modifieras något för att passa målspråket. Linde Kaul (2011: 24) kallar denna strategi *direkt översättning-modifiering* medan Pedersen (2005: 5) talar om underkategorin *Shifted (Shifted Direct Translation)*. När slutresultatet är

Shifted (direkt översättning-modifiering) modifierar översättaren den utomspråkliga kulturella referensen så att den blir mindre påträngande (Pedersen 2005: 5).

Också ett par exempel på *direkt översättning-modifiering* (*Shifted Direct Translation*) kan hittas i materialet. När det talas om (112) *Playstation* som är ett välkänt varumärke runt världen har det modifierats till *pleikkari* i måltexten och (113) *Coca-Cola* har blivit *kokis*. I källtexten dricker man juice som heter (114) *Multivitamin*, men namnet har modifierats till *multivitamiinimehu* ('multivitaminjuice') i översättningen.

(112) Playstation (65)   (113) Coca-Cola (70)
pleikkari (67)   **kokis (72)**

(114) juice, Multivitamin (75)
multivitamiinimehu (77)

6.5 Generalization (generalisering)

Vid *generalisering* (*Generalization*) ersätter översättaren den specifika utomspråkliga kulturella referensen med en mer generell referens. Översättaren utgår ifrån att den källspråkliga referensen är antingen tämligen eller helt obekant för målspråkläsaren och därför hjälper hen läsaren och ersätter referensen med något mer generellt eller med en omskrivning av referensen för att förmedla innebörden till läsaren. Man kan säga att *generalisering* är en målspråkssorienterad strategi eftersom syftet där är att underlätta den målspråkliga läsarens arbete. (Gustafsson 2012: 9–10.)

Man kan omskriva texten så att man utnyttjar ordens semantiska förhållanden och ersätter referensen med en överordnad referens, en så kallad *hyperonym* (Gustafsson 2012: 9). Ofta tillägger man en hyperonym i samband med *specialisering-tilläggsstrategin* som i exemplet *kricketspelaren Ian Botham* (Pedersen 2005: 6). Linde Kaul (2011: 24) kallar detta för *generalisering-överordnat begrepp*.

Vid *generalisering* ersätter man alltså en specifik referens med ett mindre specifikt begrepp eller med en referens som är känd även i målkulturen: till exempel när *the Corinth coffee shop* översätts med *ett kafé* (Pedersen 2005: 6; Kahan 2009: 11) eller *12 miles away* blir på svenska *långt* eller *the fish and chips van* blir bara *ett gatukök* (Linde Kaul 2011: 24). Här

kan man jämföra resultatet med *direkt översättning* (i avsnitt 6.4) där resultatet var *fisk och pommes frites-vagnen* [mitt tillägg].

I översättningen har översättaren ersatt ganska många utomspråkliga kulturella referenser med en mer generell referens. En del är egennamn, som har ersatts av något annat ord eller uttryck. Namnet på skolan som Zlatan har gått i, (115) *Borgarskolan*, har ersatts av *kouluaikojen* ('under skoltiden') och namnet på fotbollsstadiet (116 och 117) *San Siro*, som är Inters hemmastadion i Milano, har ersatts i flera sammanhang med någonting annat: *otteluareena* ('matcharena) och *kotistadion* ('hemmastadion'). Referensen till (118) *Wessels varuhus* har ersatts av bara *tavaratalo* ('varuhus') och (119) *Rosengårdsbadet* ('simhallen i Rosengård') har blivit till *Rosengård*.

(115) Borgarskolan (56) kouluaikojen (57)	(116) San Siro (62) otteluareena (63)	(117) (på) San Siro (61) kotistadion (62)
(118) Wessels varuhus (83) tavaratalo (85)	(119) Rosengårdsbadet (67) Rosengård (68)	

Andra geografiska referenser till platser i Malmö har ersatts av mer generella uttryck i måltexten. Exempel på *generalisering* här är (120) *Pildammsparken* som har blivit *puisto* ('park') och (121) *Ön i Limhamn* som har omskrivits till *lähisaari* ('närö').

(120) Pildammsparken (70) puisto (71)	(121) Ön i Limhamn (70) lähisaari (71)
---	--

Strategin *generalisering* har använts också i samband med flera fotbollsrelaterade referenser. När det talas om (122) *retur* har översättaren ersatt den främmande referensen och förklarar med hjälp av en mer generell referens vad det är frågan om. *Retur* har blivit till *toinen osaottelu* ('den andra delmatchen'). I fotbollen köps spelare från andra fotbollsklubbar vilket kallas för *transfer*, och också de köpta spelarna kan kallas för (123) *transfer*. Här har referensen ersatts med ett mer generellt ord *pelaaja* ('spelare'). Ännu en utomspråklig kulturell referens från sport är verbet (124) *skalla*. Det svenska verbet betyder alltså 'att hårt träffa ngnns huvud med den egna skallen' (Norstedts svenska ordbok 1990: 874). Översättaren har omskrivit begreppet med att beskriva vad som händer när någon *skallar*. Denna referens kom fram två gånger i materialet.

(122) retur (63) toinen osaottelu (64)	(123) transfer (56) pelaaja (57)
--	--

(124) har skallat (63): har skallat folk (71)
tuupannut kumoon otsalla (65)
törkin vastustajia otsallani (73)

I mitt undersökningsmaterial finns det tre fall där översättaren hade lämnat bort en del av den utomspråkliga kulturella referensen och de var alla ur domänen egennamn. Jag placerade de i den här kategorin, *generalisering*, för här är det frågan om specifika utomspråkliga kulturella referenser, exakta fullständiga egennamn, som har blivit ersatta av mer generella referenser. I den första generaliseringen blir namnet på fotbollsklubben (125) *Malmö FF* bara *Malmö*. Det andra fallet av *generalisering* är när det talas om en världsberömd fotbollsspelare vid namnet Messi. Han nämns vid efternamnet flera gånger i källtexten och bara en gång vid hela namnet (126) *Lionel Messi*, men det har generaliserats till *Messi*. Det tredje generaliserade namnet är (127) *Uefa Supercup*. Översättaren har lämnat ut *Uefa* och talar bara om *Supercup*. Den etablerade motsvarigheten/officiala ekvivalenten är 'UEFA Super Cup' (UEFA 2016b).

(125) Malmö FF (56)
Malmö (56)

(126) Lionel Messi (58)
Messi (58)

(127) Uefa Supercup (56)
Supercup (57)

Övriga fall där översättaren har använt översättningsstrategin *generalisering* är förknippade med domäner vikt och mått samt mat och dryck (se domäner i avsnitt 5.3). Sverige har egen valuta, den svenska kronan, och den delas i öre. Översättaren har ersatt referensen (128) *sex tioöringar* ('kuusi 10-äyrin kolikko') med att skriva *pari kolikko* ('ett par mynt'). Ett annat exempel ur domänen vikt och mått är den utomspråkliga kulturella referensen (129) *kilometer efter kilometer* som har ersatts av uttrycket *koko matkan* ('hela vägen').

(128) sex tioöringar (67)
pari kolikko (69)

(129) kilometer efter kilometer (82)
koko matkan (85)

Ur domänen mat och dryck finns det fyra olika exempel på *generalisering* i måltexten. I Sverige kokar man (130) *snabbmakaroner* ('pikamakaroni') och dricker (131) *juice* ('täysmehu'). I måltexten står det *makaroni* ('makaron') och *mehu* ('saft'). Ett visst bröd (132) *limpa* är *leipää* ('bröd') på målspråket. I källtexten refererar (133) *pilsner* till vilket öl som helst och på finska står det också *kaljaa* ('öl').

(130) snabbmakaroner (69)
makaroni (71)

(131) juice (75)
mehu (77)

(132) (en) limpa (75)
leipää (77)

(133) pilsner (75)
kalja (77)

6.6 Substitution (ersättning)

Vid *ersättningsstrategin (Substitution)* byts en utomspråklig kulturell referens ut mot en annan referens från källkulturen eller från målkulturen i vilket fall man talar om *kulturell ersättning (Cultural Substitution)*. Om referensen byts ut mot någonting annat som passar in i situationen kallas det för *situationell ersättning (Situational Substitution)*. (Linde Kaul 2011: 25.) Enligt Pedersen (2005: 6) kan man också använda någon sorts *parafra*s (*Paraphrase*) som kanske inte alls innehåller en utomspråklig kulturell referens.

6.6.1 Cultural Substitution (kulturell ersättning)

Vid strategin *kulturell ersättning (Cultural Substitution)* ersätter översättaren den utomspråkliga kulturella referensen med en annan referens som hen hämtar antingen från källspråks- eller målspråkskulturen eller en tredje kultur (Gustafsson 2012: 10). Pedersen (2005: 6–7) talar om *Transcultural ECR Substitution (Transcultural ECR)* och om *Target Language ECR Substitution (TL ECR)* (figur 1, sida 33).

6.6.1.1 Transcultural ECR Substitution (transkulturell UKR-ersättning)

När man använder en utomspråklig kulturell referens från källkulturen som är mera känd än den ursprungliga utomspråkliga kulturella referensen talar man om *transkulturell UKR-ersättning* [min översättning]. Pedersen (2005: 6–7) ger ett exempel ur filmen *the Last Boy Scout* där ett äktapar diskuterar och hustrun frågar vem som har kunnat spränga mannens bil upp i luften. Mannen svarar med att ge namnet på en känd amerikansk barnprogramledare *Mr Rogers*. I de nordiska länderna är det mycket osannolikt att folk känner till 'Mr Rogers' så översättaren har ersatt namnet med en annan välkänd karaktär i USA, nämligen *Kalle Anka* ('Donald Duck'). Då har hen ersatt en källspråklig referens

med en annan som hen tror att alla känner till i målkulturen vilket är en *transkulturell UKR-ersättning*. (Pedersen 2005: 6–7.)

Det finns några exempel på *transkulturell UKR-ersättning* i mitt material. Översättaren har ersatt namnet på fotbollsstadiet (134) *Emirates Stadium* som ligger i London, med att i stället bara använda namnet på staden *London*, vilket också är den *etablerade motsvarigheten/officiella ekvivalensen* för namnet. När Zlatan i källtexten reser hem till (135) *Spanien* har det ersatts av namnet på hans dåvarande hemstad *Barcelona*. När Zlatan berättar om hur han körde med (136) *klubbens Audi* i Spanien, är det frågan om en bil som ägs av fotbollsklubben FC Barcelona men som troligen är sponsrad av något företag. I måltextern talas det om *sponsorin Audi* ('sponsorens Audi').

(134) Emirates Stadium (60)	(135) (till) Spanien (57)	(136) klubbens Audi (56)
Lontoo (60)	Barcelona (58)	sponsorin Audi (56)

6.6.1.2 Target Language (TL) ECR Substitution (målspråklig UKR-ersättning)

Target Language ECR Substitution (TL ECR) är den mest domesticerande strategin av alla översättningsstrategier enligt Pedersen. Den kan kallas på svenska för *målspråklig UKR-ersättning* [min översättning]. När översättaren använder denna strategimbyter hen referensen mot en motsvarande målspråklig referens. Som exempel kan tas fallet där man ersätter engelskans *junior high* med *högstadiet* eller *French toast* med *fattiga riddare*. Denna strategi används mest vid översättning av UKRer i samband med namn på officiella institutioner och titlar, vilket enligt Pedersen har varit i praxis länge för det är ett snabbt och effektivt sätt att återge ("to render") dessa namn och titlar. Målspråkläsarna har redan blivit så vana vid denna praxis, att de knappt ens märker att referensen från källtexten har ersatts med en inhemsk referens. Pedersen anser detta vara ett bevis på att flera av sådana här transkulturella utomspråkliga kulturella referenser (*Transcultural ECRs*) är redan lexikaliserade. (Pedersen 2005: 7.) Pedersen kallar denna strategi för *Target Cultural Substitution* i sin doktorsavhandling 2007 (Pedersen 2007b: 217).

Några exempel på användning av strategin *målspråklig UKR-ersättning* finns inte i mitt undersökningsmaterial.

6.6.2 Paraphrase (ersättning med parafras)

När en främmande utomspråklig kulturell referens i källtexten får en generell förklaring i måltexten kan det göras med hjälp av en *parafras*. För det första kan man skriva om referensen med andra ord som förmedlar samma information eller som har samma betydelse. (Pedersen 2005: 8.) För det andra kan översättaren lämna bort hela den källspråkliga referensen och i stället ersätta den med någonting annat som passar in i situationen. Den kulturspecifika referensen byts alltså ut mot en *parafras* där referensens betydelse fortfarande kommer fram. (Kahan 2009: 11.)

6.6.2.1 Paraphrase with Sense transfer (ersättning med betydelseförande parafras)

Ersättning med betydelseförande parafras (Paraphrase with sense transfer) kan göras helt utan den ursprungliga UKR-referensen från källspråket. Vid användning av denna strategi lämnas referensen helt bort men dess betydelse eller relevanta konnotationer bevaras i måltexten genom en *parafras*. På svenska kan man kalla strategin för *betydelseförande parafras* [min översättning]. Denna strategi används mestadels för att lösa så kallade *ECR Crisis Points* i samband med problem med översättning av utomspråkliga kulturella referenser som är för komplexa att lösas med *generaliserings-* eller *specificeringsstrategier*. (Pedersen 2005: 8.)

I sitt exempel ur filmen *The Fugitive* tar Pedersen upp ett fall där filmkaraktärerna hänvisar till en gammal känd tågolycka och dess hjälte, tågföraren Casey Jones, som räddade livet på sina passagerare genom att stanna inne i loket tills tåget kraschade. I filmen säger huvudpersonen *I bet he did a Casey Jones* med vilket han menar att föraren har säkert stannat inne i loket. Den svenska översättaren har antagit att de svenska tittarna inte känner till historien om Casey Jones, och hen har använt en *parafras* för att kunna bevara samma betydelse i meningen *Han lämnade säkert inte loket*. Konnotationer är inte desamma hos den målspråkliga och den källspråkliga läsaren [mitt tillägg]. (Pedersen 2005: 8.)

Jag hittade inga exempel på användning av *betydelseförande parafras (Sense Transfer Paraphrase)* i materialet.

6.6.2.2 Situational Paraphrase (ersättning med situationell parafras)

Översättaren kan lämna bort hela den källspråkliga referensen och i stället ersätta den med någonting annat som passar in i situationen vilket kan kallas för *ersättning med situationell parafras* [min översättning] (*Situational paraphrase*). Då spelar referensens betydelse ingen roll. (Pedersen 2005: 8.) Viktigast är att det nya textelementet passar in i kontexten. Det behöver inte ha någon som helst koppling till källtextelementet. (Gustafsson 2012: 10.)

Linde Kaul ger två exempel på *ersättning med situationell parafras* (*Situational paraphrase*). Det första är när personnamnet *Gillian* i den amerikanska tv-serien *Gillian's Island* återges med parafrasen *professorskan* (hon är gift med en professor) och det andra är fallet där *Tour de France* har ersatts med *Vätternrundan*. (Linde Kaul 2011: 25.)

Ett par exempel på användning av *ersättning med situationell parafras* (*Situational paraphrase*) kan hittas i mitt material. Det första är då namnet (137) *Helena* har ersatts av parafrasen *vaimo* ('hustru'). Parafrasen passar in i situationen i texten där det berättas vad tränaren José Mourinho sade till Zlatans flickvän Helena då de två träffades för första gången. Men Zlatan och Helena var inte gifta utan Helena presenteras i boken som ”Min flickvän, min sambo. Mor till mina barn.” (Lagercrantz 2011: 1). Enligt Pedersen spelar parafrasens betydelse ingen roll så länge som den passar in i situationen så parafrasen *hustru* måste godkännas. Det andra är när det i källtexten står (138) *till Milano* men i måltexten har namnet på staden utelämnats och det står bara *perille* ('framme') vilket passar in i situationen för där talas det om hur fotbollslaget kom fram till Milano efter en lång bussresa. Milano hade nämnts redan tidigare i samband med bussresan. Namnet på hemstaden för Zlatans pappa är (139) 'Bijeljina', men i en skildring i källtexten där det berättas om vad som hände i staden under kriget på Balkan, har namnet på staden ersatts av en *situationell parafras koko kylä* ('hela byn').

(137) Helena (61)
vaimo (62)

(138) (till) Milano (61)
perille (62)

(139) Bijeljina (77)
koko kylä (79)

En annan översättning där man har använt strategin *ersättning med situationell parafras* kan hittas i materialet där fotbollsklubben FC Barcelona beskrivs i källtexten som (140) *en skola, en anstalt*, vilket har ersatts av parafrasen *sisäoppilaitos* ('internatskola'). Resultatet

låter litet exotiskt för måltextläsaren och det nya begreppet passar in i situationen samt bevarar det ursprungliga innehållet. Den nya referensen 'sisäoppilaitos' kommer från en tredje kultur, inte från källspråks- eller målspråkskulturen. Konnotationen med parafrasen *sisäoppilaitos* ('internatskola') blir stark på målspråket.

(140) en skola, en anstalt (55)
sisäoppilaitos (55)

Också referensen (141) *spanjorer* har ersatts med en *situationell parafras*. Parafrasen *sikäläiset* betyder närmast 'den lokala befolkningen'. Här passar parafrasen till och med bättre in i situationen för där berättar Zlatan om de spanska grannarna som han då hade när han bodde uppe i bergsområdet nära Barcelona. Ännu en främmande utomspråklig kulturell referens i källtexten är (142) *scudetto* som är italienska och betyder *mestaruusjuhla* ('mästerskapsfest') i detta sammanhang: ”efter första scudetton med Juventus” ('efter den första mästerskapsfesten med Juventus').

(141) spanjorer (57)
sikäläiset (58)

(142) scudetto (83)
mestaruusjuhla (86)

6.7 Omission (utelämning)

Man kan helt utelämna en utomspråklig kulturell referens vid översättning vilket också kan anses vara en översättningsstrategi (*Omission*). På svenska kan den kallas för *utelämning*. Där ersätts den främmande utomspråkliga referensen inte med någonting. Ibland beror *utelämning* på att det inte är möjligt att översätta referensen alls – ibland tyvärr på översättarens lathet, konstaterar Pedersen. (Pedersen 2005: 9.)

Pedersen (2005), Kahan (2009), Linde Kaul (2011) eller Gustafsson (2012) ger inga exempel på *utelämning*. Enligt Pedersen är denna kategori svår att klassificera varken till källspråks- eller målspråksorienterade strategier. Han har ändå placerat *utelämning* (*Omission*) på den målspråksorienterade sidan av modellen (se figur 1, sida 33). Enligt Linde Kaul (2011: 25) hör *utelämning* till målspråksorienterade strategier eftersom man där lämnar ut någonting ur källtexten.

Jag hittade flera exempel på användning av översättningsstrategin *utelämning* (*Omission*) speciellt i samband med geografiska namn och namn på bebyggda platser (vägar, gator, broar). I källtexten berättas det väldigt noga var allting sker, var människorna bor och varifrån alla personer kommer, men en stor del av dessa detaljer har försvunnit i översättningen. Enligt min mening påverkar de här utelämningarna innehållet i självbiografin.

Exempel på *utelämning* av utomspråkliga kulturella referenser är namnet på staden (143) *Kragujevac* och namnet på en tätort i Malmö, (144) *Arlöv*. Följande referenser är alla utelämnade ur måltexten: (145) *Hårds väg*, (146) *Cronmans väg 5A*, (147) *Annelunds bro* och (148) *Jägersro*. De är alla egennamn.

(143) Kragujevac (79)
- (81)

(144) Arlov (80)
- (83)

(145) Hårds väg (73)
- (75)

(146) Cronmans väg 5A (77–78)
- (80)

(147) Annelunds bro (80)
- (82)

(148) Jägersro (67)
- (68)

Också några sådana fall där en del av den främmande utomspråkliga kulturella referensen hade lämnats ut finns i måltexten men annars har alla antingen förklarats eller omskrivits på något sätt. Till exempel vid namnen på fotbollsklubbar, vilka jag har presenterat i underavsnitt 6.2.1 (*anpassad överföring*), har delar av det officiella namnet lämnats ut både i källtexten och i måltexten. Därför är de inte med i kategorin 6.1 *etablerad motsvarighet/officiell ekvivalent*.

7 RESULTAT OCH DISKUSSION

Boken *Jag är Zlatan Ibrahimović* är en självbiografi, en detaljerad berättelse om en känd person, vilket påverkar antalet egennamn som är med i källtexten. I denna undersökning bildar egennamn över hälften av de utomspråkliga kulturella referenser som jag analyserade.

När det är frågan om en så stor världsberömd fotbollsstjärna vill den intresserade läsaren veta allt om honom, alla detaljer omkring honom. Till exempel varje skola som han har gått i, varje fotbollsklubb som han har spelat i och varje hemort där han har bott på samt alla geografiska platser där huvudpersonen har upplevt något essentiellt beskrivs detaljerat och ges vid deras fylla namn i källtexten. Däremot är en del av dessa detaljer försvunna i den målspråkliga översättningen. Enligt min mening har översättaren lämnat ut och generaliserat för mycket av källtexten vilket till och med påverkar innehållet samt stämningen i måltexten. Detta resulterar till att översättaren inte förblir osynlig i översättningen.

Översättaren skulle ha kunnat förvara mera av de främmande referenserna i måltexten och kanske hitta bättre motsvarigheter för dem. Han har gjort misstag vid återgivning av *etablerad motsvarighet/officiell ekvivalent* och till exempel förenklat ortografin på egennamn vid överföring till målspråket. Min fråga om hur översättaren tar hänsyn till översättning av utomspråkliga kulturella referenser i sitt översättningsarbete kan svaras på följande sätt; Översättaren skall dra slutsatser av den källspråkliga originaltexten och lägga speciellt märke till de utomspråkliga kulturella referenserna i den och deras betydelse för textens syfte (*skopos*) och innehåll. Hen skall arbeta omsorgsfullt för att hitta de bästa ekvivalenterna för referenserna så att ingenting går förlorad i översättningen, men hen skall samtidigt akta för att hens arbete inte blir synligt och påverkar måltextens innehåll.

Enligt min mening är problemet med översättningsarbetet ofta relaterade med översättning av utomspråkliga kulturella referenser i texten. Mitt huvudsyfte för den här undersökningen var att ta reda på om översättaren har använt någon viss översättningsstrategi i sin översättning av utomspråkliga kulturella referenser. Jag har jämfört översättarens val att översätta, ersätta, utelämna eller omskriva främmande element

ur källtexten med Pedersens *ECR*-strategier för att hitta motsvarande översättningsstrategier och att se vilka strategier han har använt mest i sitt översättningsarbete. Jag presenterar resultatet samt diskuterar frågeställningen i avsnitt 7.1. Tabell 1 kan ses i delen bilagor (se bilaga 1). Andra syften med undersökningen var att bedöma om översättaren har domesticerat källtexten eller om han har behållit de främmande referenserna i översättningen samt att se vilka domäner de översatta referenserna kommer ifrån. Resultaten för frågorna finns beskrivna i avsnitt 7.2 och 7.3. Tabeller finns i delen bilagor (bilaga 2 och bilaga 3). Problem och frågor som uppstod under arbetet samt mina tankar om eventuell fortsatt forskning av utomspråkliga kulturella referenser och Pedersens *ECR Transfer Strategies* beskrivs i avsnitt 7.4.

7.1 Användning av olika översättningsstrategier

I resultaten finns det tretton (13) exempel på *etablerad motsvarighet/officiell ekvivalent* (6.1) varav elva (11) är egennamn och två (2) är professionella titlar (närmare beskrivning i avsnitt 7.3). Här har översättaren inte kontrollerat vad den officiella ekvivalenten för fotbollsturneringen *Champions League* är, utan han har använt en annan form av namnet. Andelen referenser återgivna med översättningsstrategin *etablerad motsvarighet/officiell ekvivalent* är nio procent (9 %) av alla referenser (se tabell 1, bilaga 1).

Enligt Pedersen (2005: 4) är 6.2.1 *direkt överföring* den vanligaste översättningsstrategin vid översättning av utomspråkliga kulturella referenser. I materialet finns det sjuttioett (71) exempel på *överföring* av vilka femtiosex (56) är givna med *direkt överföring*. De är alla egennamn. Till kategorin 6.2.2 *anpassad överföring* hör femton (15) olika exempel av vilka tolv (12) är egennamn. Översättningsstrategin 6.2 *överföring* innehåller nästan hälften (48 %) av alla referenser i materialet: *direkt överföring* trettioåtta procent (38 %) och *anpassad överföring* tio procent (10 %). (se tabell 1, bilaga 1.) Detta resultat är enligt Pedersens resultat.

Till kategorin *specificering* (6.3) hör två olika underkategorier, *specificering-explicitering* (6.3.1) och *specificering-tillägg* (6.3.2). I kategorin 6.3.2 *specificering-tillägg* tillägger översättaren en förklaring i måltextern för att hjälpa den målspråkliga läsaren. Materialet

innehåller sexton (16) exempel på olika slags tillägg i den utomspråkliga kulturella referensen. Till exempel FC Barcelonas hemmaplan *Camp Nou* har på finska fått ett tillägg (*Camp Nou -stadion*) och olika spelsystem i fotboll har förklarats i översättningen: *fyra-fem-ett* har blivit till *4-5-1 -systeemi*. I mitt material finns det fem (5) exempel på *specificering-explicitering*, och de är alla egennamn. I Pedersens modell betyder *explicitering* att det tillsatta materialet kommer från källspråket vilket gäller speciellt namn. I mitt material finns det flera sådana fall som motsvarar direkt Pedersens beskrivning av kategorin. Översättaren har till exempel tillagt ett förnamn vid personreferensen (*Yaya Touré*). Sammanlagt är det tjugo (21) referenser som har blivit översatta med strategin *specificering* vilket utgör fjorton procent (14 %) av alla exempel (se tabell 1, bilaga 1).

När översättaren använder 6.4 *direkt översättning* lägger hen ingenting till eller tar bort på semantisk nivå utan hen gör en ordagrann översättning. Huvudkategorin kan delas in i två underkategorier som är *direkt översättning-lexikalt lån* och *direkt översättning-modifiering*. I materialet finns det sex (6) exempel på *direkt översättning-lexikalt lån* ur tre olika domäner. Också tre (3) exempel på *direkt översättning-modifiering* kan hittas i materialet, och de är alla varumärken. Resultatet är enigt med Pedersens (2005: 5) teori där han begränsar översättning av personnamn utanför denna kategori men däremot kan namn på till exempel företag översättas med *direkt översättning*. I mitt material finns det inte heller personnamn översatta med denna strategi, men referensen *den arabiska butiken* har blivit översatt ordagrant till *Arabikauppa*. Antalet referenser översatta med *direkt översättning* är nio (9) vilket utgör sex procent (6 %) av hela materialet. (se tabell 1, bilaga 1.)

Generalisering (6.5) är också en översättningsstrategi som hör till Pedersens huvudkategorier. Där ersätter översättaren den främmande utomspråkliga kulturella referensen med en mer generell referens eller omskriver hela referensen till någonting mera generellt (underkategorin ”*annat*”). I tre (3) fall har översättaren lämnat ut en del av referensen, och de tog jag med i den här kategorin.

Användning av *hyponymi* är ett vanligt sätt att omskriva främmande referenser i översättningen. Med *hyperonym* har återgivits elva (11) olika referenser ur källtexten. Till exempel olika egennamn har ersatts med hyperonymer: *San Siro* har blivit till *otteluareena*

eller *kotistadion*, och *Pildammsparken* är bara *puisto* ('park') samt *Ön i Limhamn* är *lähisaari* ('en närö'). Referensen *transfer* ('transferspelare') har ersatts med hyperonymen *pelaaja* ('spelare'). Olika matrelaterade referenser är ersatta med hyperonymer som till exempel *limpa* är bara *leipä* ('bröd') och *pilsner* är *kalja* ('öl'). (se tabell 1, bilaga 1.) Däremot ersättning av personnamnet *Lionel Messi* som har ersatts med *Messi* är inte en hyperonym, utan den är en *generalisering* med ett annat omskrivningssätt.

Vid *generalisering* kan översättaren också på andra sätt än med hyponymi ersätta en främmande referens. I Pedersens översättningskategori *annat* har jag placerat sådana referenser som inte är hyperonymer och vars betydelse har förändrat på grund av omskrivningen. Till exempel namnet på skolan *Borgarskolan* har generaliserats till *kouluaikojen* ('under skoltiden') och *Rosengårdsbadet* ('simhallen i Rosengård') är bara *Rosengård* vilka inte ger samma information som originalreferenser. Namnet på fotbollsklubben *Malmö FF* har ersatts av namnet på staden *Malmö* vilket jag ser som en *generalisering*. Referensen *kilometer efter kilometer* har översättaren omskrivit med *koko matkan* ('hela vägen') vilket inte ger samma information som den källspråkliga referensen ger. Den motsvarar direkt exemplet som Pedersen ger på en typisk *generalisering*. Sammanlagt är det nitton (19) exempel på *generalisering* vilket är tretton procent (13 %) av hela materialet. Av dessa referenser är elva (11) återgivna med hyperonymer och åtta (8) med något annat sätt. (se tabell 1, bilaga 1)

Översättningsstrategin 6.6 *ersättning* kan delas in i två underkategorier: *kulturell ersättning* (6.6.1) och *parafras* (6.6.2). I materialet finns det tre (3) exempel på 6.6.1.1 *transkulturell UKR-ersättning* som alla är egennamn. Översättaren har till exempel ersatt namnet på fotbollsstadiet *Emirates Stadium* som ligger i London med att i stället bara använda namnet på staden *London*. Exempel på användning av översättningsstrategin 6.6.2 *parafras* finns i materialet där sex (6) olika referenser har översatts med 6.6.2.2 *situationell parafras*. Däremot kunde jag inte hitta exempel på 6.6.1.2 *målspråklig UKR-ersättning* eller på 6.6.2.1 *betydelseförande parafras* i materialet.

Enligt Pedersen (2005: 7) är 6.6.1.2 *målspråklig UKR-ersättning* den mest domesticerande strategin. I denna undersökning finns det inga exempel på användning av den. Översättningen är främmandegörande vilket kan förklara bristen på målspråkliga UKR-

ersättningar. Strategin 6.6.2.1 *betydelseförande parafras* används mestadels för att lösa så kallade *ECR Crisis Points* som är för komplexa att lösas med *generaliserings-* eller *specificeringsstrategier* (Pedersen 2005: 8). I detta material finns det inga exempel på användning av den.

I översättningskategorin 6.6 *ersättning* finns det flera olika sätt att återge en källspråklig referens på målspråket. Att skilja mellan 6.6.1.1 *transkulturell UKR-ersättning* och 6.6.1.2 *målspråklig UKR-ersättning* var enkelt men däremot var det svårt att placera vissa referenser mellan kategorier 6.6.2.1 *betydelseförande parafras* och 6.6.2.2 *situationell parafras*. Till exempel referensen *Helena* som har ersatts av *vaimo* ('hustru') har jag analyserat vara en situationell parafras men den kunde också vara en betydelseförande parafras eftersom betydelsen där kommer fram på samma sätt som användning av personnamnet skulle ha gett. Jag har placerat översättningen till kategorin *situationell parafras*. Antalet referenser inom huvudkategorin 6.6 *ersättning* är nio (9) vilket utgör sex procent (6 %) av alla exempel (se tabell 1, bilaga 1).

Den sista översättningsstrategin heter 6.7 *utelämning*. Där lämnar man ut den utomspråkliga kulturella referensen helt och hållet. Det finns sex (6) exempel på *utelämning* i mitt material vilket utgör en fyra procents (4 %) andel (se tabell 1, bilaga 1). Alla utelämnings är egennamn. Pedersen (2005: 9) konstaterar att *utelämning* ibland beror på att det inte är möjligt att översätta referensen alls, men de här referenserna är inte omöjliga att översätta eftersom de är alla egennamn.

Man kan dra den slutsatsen av resultatet att *överföring* (48 %) är den mest använda *ECR*-översättningsstrategin vilket enligt min mening beror på antalet egennamn i materialet. Översättaren har använt huvudstrategierna *specifisering* (14 %) och *generalisering* (13 %) speciellt vid översättning av egennamn. Han har utnyttjat huvudstrategierna *etablerad motsvarighet/officiell ekvivalent* (9 %), *direkt översättning* (6 %), *ersättning* (6 %) och *utelämning* (4 %) ganska jämnt i sitt översättningsarbete. (se tabell 1, bilaga 1.) Jag antar att antalet egennamn är lika stort i hela boken, och att översättaren har gjort likadana val mellan användning av olika översättningsstrategier i sin översättning av texten.

7.2 Användning av ECR-strategier enligt källspråks- och målspråksorientering

Strategin 6.1 *etablerad motsvarighet/officiell ekvivalent* hör varken till källspråks- eller målspråksorienterade strategier enligt Pedersen (2005: 4). Exempel på användning av denna översättningsstrategi finns tretton (13) stycken i materialet vilket utgör nio procent (9 %) av alla referenser (se tabell 2, bilaga 2).

Underkategorin 6.2.1 *direkt överföring* är enligt Pedersen (2005: 4) den mest källspråksorienterade översättningsstrategin eftersom översättaren gör inga förändringar eller anpassar begreppet inte på något sätt till målspråket. I materialet finns det sjuttioett (71) exempel på *överföring* av vilka femtiosex (56) är översatta med *direkt överföring* och femton (15) med *anpassad överföring* (6.2.2). Referenser översatta med strategin *överföring* utgör fyrtioåtta procent (48 %), alltså nästan hälften av alla exempel (71/148 st). (se tabell 2, bilaga 2.)

Huvudkategorin 6.3 *specificering* har två olika underkategorier, *specificering-explicitering* (6.3.1) och *specificering-tillägg* (6.3.2), och den hör till källspråksorienterade översättningsstrategier. Vid *specificering* överförs den utomspråkliga kulturella referensen men med en förklaring eller ett tillägg. Det finns sammanlagt tjuogoett (21) stycken exempel i denna kategori vilket är fjorton procent (14 %) av alla referenser. (se tabell 2, bilaga 2.)

Pedersen (2005: 4) delar sina strategier in i källspråks- och målspråksorienterade, men han ser att 6.4 *direkt översättning* är svår att placera, att den ligger mellan båda. Till slut ser han den vara en källspråksorienterad översättningsstrategi. Det finns nio (9) utomspråkliga kulturella referenser som kan anses vara översatta med *direkt översättning* vilket utgör sex procent (6 %) av materialet (se tabell 2, bilaga 2.)

Man kan säga att översättningsstrategin 6.5 *generalisering* hör till målspråkssorienterade strategier eftersom syftet där är att underlätta den målspråkliga läsarens arbete (Pedersen 2005: 6). Sammanlagt finns det nitton (19) exempel på användning av *generalisering* vilket utgör en andel på tretton procent (13 %) av alla referenser (se tabell 2, bilaga 2).

Översättningskategorin 6.6 *ersättning* hör till målspråksorienterade strategier enligt

Pedersens (2005: 4) modell. Det finns bara nio (9) referenser som har blivit ersatta med antingen en annan referens eller en parafras. Det finns inga exempel på 6.6.2.1 *betydelseförande parafras* i mitt material. Enligt Pedersen (2005: 7) är 6.6.1.2 *målpråklig UKR-ersättning* den mest domesticerande strategin av alla översättningsstrategier. Det finns inga exempel på användning av den i mitt material, vilket syftar till att översättningen är främmandegörande. Andelen referenser under kategorin *ersättning* är sex procent (6 %) av alla exempel (se tabell 2, bilaga 2).

Enligt Pedersen (2005: 4) hör översättningsstrategin 6.7 *utelämning* varken till källspråks- eller målpråksorienterade översättningsstrategier men andra som har forskat i användning av Pedersens *ECR Transfer Strategies* anser den vara mer målpråksorienterad eftersom man där lämnar en utomspråklig kulturell referens helt ut ur måltexten. I modellen (se figur 1, sida 33) har Pedersen ändå placerat *utelämning* till de målpråksorienterade strategierna.

När man granskar de olika översättningsstrategierna enligt källspråks- och målpråksorientering i materialet är resultatet väldigt entydigt: av etthundrafyrtioåtta (148) utomspråkliga kulturella referenser är sammanlagt etthundraett (101) översatta med källspråksorienterade översättningsstrategier vilket utgör sextioåtta procent (68 %) av alla referenser. Antalet referenser översatta eller återgivna med målpråksorienterade strategier är bara trettiofyra (34) stycken, tjugotre procent (23 %). Huvudkategorin 6.1 *etablerad motsvarighet/officiell ekvivalens* hör inte till källspråks- eller målpråksorienterade strategier vilket måste noteras i resultatet. (se tabell 2, bilaga 2.) Att översättningen kan anses vara främmandegörande är inte någon överraskning. Antalet egennamn påverkar resultatet. Direkt överförda (6.2.1 *direkt överföring*) egennamn är femtiofyra (54) av alla referenser, antalet officiella ekvivalenter (6.1 *etablerad motsvarighet/officiell ekvivalent*) är elva (11) och antalet överförda egennamn med anpassning (6.2.2 *anpassad överföring*) är tolv (12). Också under översättningsstrategin 6.3 *specificering* finns det elva (11) egennamn. (se tabell 3, bilaga 3.) Egennamn bildar sjuttiosju procent (77 %) av materialet i min undersökning (tabell 4, sida 66). Enligt mitt resultat har översättaren bevarat de främmande elementerna i måltexten då han har översatt utomspråkliga kulturella referenser i självbiografin.

7.3 Utomspråkliga kulturella referenser enligt domäner

I avsnitt 5.3 har jag presenterat olika domäner enligt Pedersens kategorisering. Grunden för de olika domänerna bygger på olika semantiska ämnesområden eller nätverk som referenserna hör till. Enligt Pedersen (2011: 58) är domännamn hyperonym för de utomspråkliga kulturella referenserna i just den domänen. Jag har gjort egna tolkningar av domänerna och placerat mina referenser i dem enligt min egen uppfattning om hurdana referenser varje ämnesområde innehåller. Här förklarar jag några av mina beslut. Personnamn är namn på ”riktiga” personer men däremot hör namn på olika karaktärer (film, tecknad serie) till domänen underhållning. Domänen geografiska namn har jag vidgat och tagit med alla egennamn på både naturliga geografiska namn (ö, flod) och namn på bebyggda platser (bro, väg, gata, torg), namn på byggnader (Borgarskolan, stadion Camp Nou) samt officiella namn på stater, städer, byar osv. (se tabell 3, bilaga 3). I domänen institutioner har jag placerat namn på institutioner (fotbollsklubbar, Uefa Supercup), föreningar och företag (Ica, Ikea, Åre). Referensen om *socialen* har jag placerat i domänen administration. Här presenterar jag domänerna i de olika översättningskategorierna i mitt material. Namnen på domänerna är understrukna.

I huvudkategorin 6.1 *etablerad motsvarighet/officiell ekvivalent* finns det elva (11) egennamn och två (2) professionella titlar. Personnamn översätts inte med denna strategi, men den är vanlig när man återger geografiska namn vilket kommer fram i dessa resultat då tio (10) av referenserna är geografiska namn (*Europa, Bosnien, Bijeljina*) och ett (1) är namn på institutioner (*Champions League*). Professionella titlar är två (2): *sportdirektör* och *rektor*. (se tabell 3, bilaga 3.)

Det finns sådana referenser som är översatta med översättningsstrategin 6.2 *överföring* sammanlagt sjuttioett stycken (71) av vilka femtiosex (56) är återgivna med 6.2.1 *direkt överföring*. Femtiofyra (54) av referenserna hör till domänen egennamn och två (2) till domänen underhållning. Egennamn består av trettiofyra (33) olika personnamn (*Zlatan, Thierry Henry*), tre (3) geografiska namn (*Amiralsgatan*), nio (9) namn på institutioner (*Ajax, Ikea, Åre*) och nio (9) varumärken (*Ferrari, Ralph Lauren, Carlsberg*). Bara två av referenserna ur kategorin *direkt överföring* hör till en annan domän än egennamn. Två (2) referenser representerar domänen underhållning: den ena *Rambo* är en filmkaraktär och

den andra *Fido Dido* är en tecknad karaktär. De är också namn vilket betyder att alla de femtiosex (56) referenserna i underkategorin *direkt överföring* är egennamn. (se tabell 3, bilaga 3 och tabell 4, sida 66.)

Det finns sammanlagt femton (15) stycken referenser översatta med 6.2.2 *anpassad överföring* av vilka tolv (12) stycken är egennamn, två kommer (2) ur domänen underhållning och en (1) ur domänen annat. Huvuddomänen egennamn består av ett (1) personnamn (*Šefik*), två (2) geografiska namn (*Nevetrafloden* och *Cronmans väg*), fyra (4) namn på institutioner (*BK Radnički*, *Wessels varuhus*, *Stenkulaskolan* och *Värner Rydén-skolan*) och fem (5) varumärken (*Porsche Turbo*, *Pripps Blå*, *Nike Air Max*, *trickcykel --- BMX*). Till domänen underhållning hör två (2) av de utomspråkliga kulturella referenserna: *Malmöfestivalen* och *Bruce Lee- och Jackie Chanfilmer*. Referensen *Rosengårdsgrabbarna* hör till domänen annat. (se tabell 3, bilaga 3)

I mitt material finns det fem (5) exempel på 6.3.1 *specificering-explicitering* som alla är egennamn. Två (2) av referenserna är personnamn (*Touré* och *Trézéguet*), två (2) är namn på institutioner (*Barcelona* och *Barca*) och en (1) är ett varumärke (*Enzo*). Översättningsstrategin 6.3.2 *specificering-tillägg* har använts i sexton (16) fall därav sex (6) är egennamn: ett (1) personnamn (*Mino*), tre (3) geografiska namn (*Camp Nou*, *Esplugues de llobregat* och *Rosengård*), ett (1) namn på institution (*Ica*) och ett (1) varumärke (*Corona*). De övriga domäner är sport med tre (3) referenser (*på sextio meter*, *fyra-fem-ett* och *fyra-tre-tre*), vikt och mått med en (1) referens (*trehundra-tjugofem*), valuta med ett (1) exempel (*tre för tio kronor*), administration med tre (3) referenser (*socialen* och *sociala utredningar*) samt två (2) exempel ur domänen annat (*ibra-kadabra* och *I am the greatest*). (se tabell 3 bilaga 3.)

Huvudkategorin 6.4 *direkt översättning* har två underkategorier: 6.4.1 *direkt översättning-lexikalt lån* och 6.4.2 *direkt översättning-modifiering*. *Direkt översättning* används inte i samband med personnamn, men den kan användas vid översättning av namn på företag, officiella institutioner och titlar samt namn på tekniska apparater och vid översättning av mat. (Pedersen 2005: 5.) Mina resultat är enliga med Pedersens teori. Det finns inga personnamn i materialet, men däremot finns det ett (1) namn på institutioner (*den arabiska butiken*). Ur domänen mat och dryck finns det en referens (*sexpack*) och ur domänen annat

fyra (4) olika referenser (*ghetto, machostilen, cowboystilen* och *showman*). Under strategin *direkt översättning-modifiering* kan hittas tre (3) referenser som alla är varumärken (*Playstation, Coca-Cola* och *juice, Multivitamin*). (se tabell 3, bilaga 3.)

Vid användning av 6.5 *generalisering* ersätter översättaren den främmande utomspråkliga kulturella referensen med en mer generell referens eller omskriver den med någonting mer generellt, till exempel med *hyperonym* eller på något annat sätt. *Generalisering* kan användas vid många slags ersättningar vilket kan ses i resultatet. Referenserna i denna kategori hör till sex (6) olika domäner. Det finns tio (10) stycken egennamn av vilka ett (1) är ett personnamn (*Lionel Messi*), fyra (4) är geografiska namn (*San Siro, Pildammsparken* och *Ön i Limhamn*) och fem (5) är namn på institutioner (*Wessels varuhus, Borgarskolan, Rosengårdsbadet, Malmö FF* och *Uefa Supercup*). Två (2) referenser kommer ur domänen sport (*transfer* och *retur*), en (1) ur domänen valuta (*sex tioöringar*) och en (1) ur vikt och mått (*kilometer efter kilometer*). Domänen mat och dryck har fyra (4) olika referenser (*snabbmakaroner, juice, limpa* och *pilsner*). Jag har tagit med som en utomspråklig kulturell referens verbet *skalla* vilket jag placerar i domänen annat. (se tabell 3, bilaga 3.)

Översättningsstrategin 6.6 *ersättning* hör till målspråksorienterade strategier, och med den kan omskrivas och ersättas många slags utomspråkliga kulturella referenser (Pedersen 2005: 6). Med 6.6.1.1 *transkulturell UKR-ersättning* har översättaren ersatt tre (3) referenser ur domänen egennamn av vilka två (2) är geografiska namn (*Emirates Stadium* och *Spanien*) och ett (1) är domänen varumärken (*klubbens Audi*). Han har ersatt med *situationell parafras* sex (6) olika referenser av vilka tre (3) är ur domänen egennamn (*Helena, Milano* och *Bijeljina*), en (1) är ur domänen utbildning (*en skola, en anstalt*), en (1) ur domänen sport (*scudetto*) och en (1) ur domänen annat (*spanjorer*). Olika referenser var sex (6) stycken vilket bildar sex procent (6 %) av alla referenser. (se tabell 3, bilaga 3.)

Det finns sex (6) olika exempel på 6.7 *utelämning* i måltexten. Alla de utelämnade utomspråkliga kulturella referenserna tillhör domänen geografiska egennamn. Här finns några exempel på dem. Namn på staden *Kragujevac*, stadsdelen *Arlöv* och gatorna *Hårds väg* samt *Cronmans väg 5A* har helt utelämnats ur måltexten. (se tabell 3, bilaga 3.)

Enligt Pedersens (2011: 59) undersökningar hör de flesta av utomspråkliga kulturella

referenserna till domänen egennamn där de är namn på personer, platser och institutioner. Också i min undersökning är resultatet likadant (se tabell 4). Totalantalet utomspråkliga kulturella referenser i undersökningen är etthundrafyrtioåtta (148) av vilka etthundrafjorton (114) hör till domänen egennamn vilket utgör sjuttiosju procent (77 %) av alla referenser. Det finns trettionio (39) personnamn med, vilket utgör trettiofyra procent (34 %) av alla egennamn. Antalet geografiska namn är trettiotvå (32) och namn på institutioner är tjugotre (23). I materialet nämns det tjugo (20) varumärken. (se tabell 4.)

Tabell 4. Fördelning av UKR-referenserna (n 148) i olika domäner

Domänen	<u>Egennamn</u>	<u>Personnamn</u>	<u>Geografiska namn</u>	<u>Namn på institutioner</u>	<u>Varumärken</u>	<u>Antalet referenser</u>
1. Vikt och mått	0	0	0	0	0	2
2. Egennamn	114	39	32	23	20	114
3. Prof. titlar	0	0	0	0	0	2
4. Mat och dryck	0	0	0	0	0	5
5. Litteratur	0	0	0	0	0	0
6. Administration	0	0	0	0	0	3
7. Underhållning	0	0	0	0	0	4
8. Utbildning	0	0	0	0	0	1
9. Sport	0	0	0	0	0	6
10. Valuta	0	0	0	0	0	2
11. Tekniskt material	0	0	0	0	0	0
12. Annat	0	0	0	0	0	9
Totalantalet/ Andel i procent	<u>114 / 77 %</u>	<u>41</u>	<u>33</u>	<u>23</u>	<u>20</u>	148

7.4 Problem och fortsatt forskning

Jag började min avhandling med att skriva om Pedersens *ECR Transfer Strategies* och med att kategorisera mina exempel ur materialet enligt modellen som Pedersen utgav i en studie år 2005 och som finns i figur 1 (sida 33). Jag hade redan beskrivit de olika huvud- och underkategorierna samt analyserat en tredjedel av exemplen, då jag upptäckte att Pedersen har gjort ändringar i sin modell två gånger under året 2007. Han hade bytt namn på några kategorier samt omplacerat vissa underkategorier. I allmänhet är Pedersens modell från 2007 enklare, men de flertaliga underkategorierna i 2005-års modell hjälpte mig i att

kategorisera mina exempel. Jag ville inte byta modellen mitt i arbetet, även om den senare versionen verkar vara enklare.

Namnen på översättningsstrategierna i modellen orsakade problem i början av arbetet. Pedersens benämningar för *ECR*-strategier är engelskspråkiga och hans exempel är ur engelskan, så jag försökte hitta vad andra forskare hade kallat strategierna för, och en del översatte jag själv. Till exempel strategin *Target Language ECR Substitution (TL ECR)* var med i modellen bara år 2005, inte år 2007, och de andra forskare hade använt den senare modellen så de gav inget svenskspråkigt namn för kategorin. Jag kallar den för *målspråklig UKR-ersättning*. *Transcultural ECR Substitution* har jag också själv översatt till *transkulturell UKR-ersättning*. Pedersens exempel i artikeln var ur engelska filmer och tv-serier, så jag jämförde mina svenska referenser med hans engelska och försökte hitta motsvarande fall i mitt material för att komma i gång med kategoriseringen.

Antalet utomspråkliga kulturella referenser i källtexten var stort vilket påverkade mitt beslut att ta med bara de två första kapitlen ur boken (30 sidor) vilket gav mig redan 148 olika referenser att arbeta med. Jag tog samma namn med bara en gång men om de hade olika former tog jag med alla versioner. Jag räknade inte ihop alla uppkomster av samma referens men om den hade blivit översatt med flera olika översättningsstrategier analyserade jag referensen i flera kategorier (till exempel *Helena*, se sidor 37 och 53).

Att bedöma vilka referenser i källtexten är inomspråkliga och vilka är utomspråkliga var svårt. Jag tog först med alla möjliga kulturella referenser ur källtexten, men en närmare granskning visade att en stor del av dem var mera inomspråkliga och kunde lämnas ut ur undersökningen. Enligt Pedersens (2011: 59) undersökningar är de flesta av utomspråkliga kulturella referenserna namn på personer, platser och institutioner och dessa egennamn var lätta att hitta samt att analysera och kategorisera. Det finns också ett problematiskt mellanliggande område som består av till exempel titlar samt termer för sport, mat och sedvanor vilka inte är lätta att upptäcka och definiera som utomspråkliga kulturella referenser men som ändå är starkt bundna till den utomspråkliga kulturen och därför skall de beaktas också vara UKRer. I materialet finns det några gränsfall som jag anser vara UKRer men som någon annan ser som inomspråkliga begrepp. Referenser som orsakade problem är de sportrelaterade fotbollstermerna (98) *fyra-tre-tre* och (99) *fyra-fem-ett* samt

referenser som har med valuta eller olika mått att göra. Eftersom referensen (97) (i) *trehundratjugofem* syftar på körhastighet som i Norden ges i formen 'kilometer per timme' men däremot till exempel i USA används ett annat system har jag tagit med detta uttryck i UKRerna.

Hela den här undersökningen baserar på min subjektiva uppfattning om vilka referenser är utomspråkliga och kulturella. Jag har analyserat exemplen och placerat dem i olika huvud- och underkategorier i modellen enligt min egen bedömning. Den här undersökningen är kvalitativ med ett litet kvantitativt tillägg, och att upprepa den med samma material skulle inte ge samma resultat. Inte ens jag själv kunde upprepa den på exakt samma sätt eftersom min uppfattning om vad som menas med en ”utomspråklig kulturell referens” har redan förändrats under detta arbete och jag skulle troligen inte välja samma referenser eller tolka deras översättning på samma sätt i en ny undersökning.

Jag tänkte på mitt eget arbete och min egen uppfattning om översättningsarbetet då jag valde detta ämne för min pro gradu-avhandling. Jag ville lära mig om att översätta och om översättning av utomspråkliga kulturella referenser och kanske utnyttja mina nya kunskaper i mitt arbete. Alla som studerar språk borde studera översättning av utomspråkliga kulturella referenser och lära känna olika översättningsstrategier. Om jag hade möjlighet skulle jag fortsätta med att forska i Pedersens *ECR Transfer Strategies*. Jag skulle modifiera mina kategorier enligt Pedersens nya modell från 2007 som är enklare.

Boken som jag använde nu var ett bra val eftersom den innehåller utomspråkliga kulturella referenser ur alla möjliga domäner och översättaren har använt flera olika översättningsstrategier i översättningen. I en fortsatt forskning skulle jag ändå välja någon annan typ av litterärt verk eftersom antalet egennamn i denna självbiografi var så stort att det påverkade alla resultat. Ett annat intressant alternativ vore att börja forska i utomspråkliga kulturella referenser i tv-undertextning med *ECR*-strategier.

8 SAMMANFATTNING

Ett av de svåraste problemen i att översätta litterära texter orsakas av skillnader mellan käll- och målkulturen. Dessa kulturskillnader kräver special uppmärksamhet av översättaren, betonar Jan Pedersen, som började undersöka i översättning av utomspråkliga kulturella referenser (*Extralinguistic Cultural References ECR*) då han upptäckte att även om det inte fanns så många *ECR*-referenser i materialet orsakade de ändå de största problemen i översättningsarbetet (Pedersen 2011: 41, 44.)

Vermeer (1989: 175) påpekar att den översatta texten kan ha samma funktion, *skopos*, som källtexten har och man skall komma ihåg att det är en kulturspecifik regel att behålla den oförändrat (Reiss & Vermeer 1986: 59–60). Översättaren skall förbli osynlig i översättningen. Venuti (1995: 20) har presenterat termerna *främmandegöring* och *domesticering*. Enligt hans definition betyder *främmandegöring* att översättaren bevarar källtextens främmande och exotiska element både innehållsligt och språkligt. Men om hen för källtexten till mottagaren genom att göra anpassningar i elementen med olika medel kan det kallas för *domesticering*. (Venuti 1995: 20.)

I den här pro gradu-avhandlingen presenterar jag Jan Pedersens *ECR Transfer Strategies*-teorin samt provar hans översättningsstrategier i en egen undersökning. Jag har använt som undersökningsstrategi Pedersens modell från år 2005, som han utgav i sin artikel *How is Culture Rendered in Subtitles?*, för att studera hur Extralinguistic Cultural References (utomspråkliga kulturella referenser) har översatts. Boken som jag har använt i undersökningen är en självbiografi som heter *Jag är Zlatan Ibrahimović*, och den är skriven av David Lagercrantz och Zlatan Ibrahimović. Den kom ut 2011. Boken har översatts till finska av Miika Nousiainen. Jag begränsade undersökningsmaterialet till de två första kapitlen ur boken. Antalet exempel på utomspråkliga kulturella referenser ur materialet är 148.

Huvudsyftet i avhandlingen var att redogöra för de olika översättningsstrategierna i Pedersens modell samt att undersöka om översättaren har använt någon tydlig översättningsstrategi då han har översatt de utomspråkliga kulturella referenserna i källtexten till målspråket. Ett annat syfte var att granska om översättaren har domesticerat

måltexten (*domesticering*) eller om han har bevarat de främmande elementerna i översättningen (*främmandegöring*). Ytterligare ville jag ta reda på vilka domäner de utomspråkliga kulturella referenserna i materialet hör till. Till slut har jag jämfört mina undersökningsresultat med Pedersens resultat. Min undersökning är både kvalitativ och kvantitativ. Med hjälp av den kvantitativa undersökningen har jag kunnat jämföra mina resultat med Pedersens uppfattning om vilka som är de mest använda översättningsstrategierna som översättare använder och om översättningen har domesticerats eller inte.

I Pedersens modell är översättningsstrategierna delade in i sju huvudkategorier som har sina underkategorier. Huvudkategorierna i modellen är Official Equivalent (*etablerad motsvarighet/officiell ekvivalent*), Retention (*överföring*), Specification (*specificering*), Direct translation (*direkt översättning*), Generalisation (*generalisering*), Substitution (*ersättning*) och Omission (*utelämning*).

Överföring (48 %) är den mest använda översättningsstrategin i min undersökning vilket beror på antalet egennamn i materialet. *Specifisering* (14 %) och *generalisering* (13 %) har också använts speciellt vid översättning av egennamn. Översättaren har utnyttjat huvudstrategier *etablerad motsvarighet/officiell ekvivalent* (9 %), *direkt översättning* (6 %), *ersättning* (6 %) och *utelämning* (4 %) ganska jämnt i sitt arbete.

Sammanlagt sextioåtta procent (68 %) av alla referenser är översatta med källspråksorienterade strategier. Huvudkategorin 6.1 *officiell ekvivalens* hör inte till varkendera vilket måste noteras i resultatet. Översättningen kan anses vara främmandegörande.

Antalet egennamn påverkar alla resultat. Det finns 114 egennamn i materialet vilket utgör 77 % av alla referenser. Enligt Pedersen (2011: 59) hör de flesta av utomspråkliga kulturella referenserna till domänen egennamn, där de är namn på personer, platser och institutioner. Också i min undersökning är resultatet likadant.

Jag hoppas på att översättare kan få nytta av kännedom om Pedersens *ECR Transfer Strategies*-teorin och att de kan använda *ECR*-översättningsstrategier i sitt arbete.

LITTERATURFÖRTECKNING

Material

- Lagercrantz, David, 2011: *Min historia. Jag är Zlatan Ibrahimović*. Berättat för David Lagercrantz. Femte tryckningen. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Lagercrantz, David, 2011: *Minä Zlatan Ibrahimović*. Översatt av Miika Nousiainen. Helsinki: WSOY.

Litteratur

- Basnett, Susan, 1998: *Translation Studies*. Revised edition. London: Routledge.
- Benjamin, Walter, 1923: *The task of the translator*. I: Readings in Translation Theory 1989, red. av Andrew Chesterman. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab. S. 13–24.
- Caniato, Manuela, 2012: Review Pedersen J. (2011). Subtitling Norms for Television: An Exploration Focussing on Extralinguistic Cultural References. I: *Hermes* vol. 49. S. 161–165. [Citerat 11.9.2016]. Tillgänglig: <<https://biblio.ugent.be/publication/4317292>>.
- Chernov, Ghelly, V. 1988: *Cognitive and Pragmatic Inferencing ant the Intercultural Component in Translation*. Empirical Research in Translation and Intercultural Studies 1991, red. av Sonja Tirkkonen-Condit. Selected Papers of the TRANSIF Seminar, Savonlinna 1988. Language in Performance. Tübingen: Gunter Narr Verlag. S. 27–33.
- Chesterman, Andrew, 1989: *Readings in Translation Theory*, red. av Andrew Chesterman. Oy Finn Lectura Ab, Helsinki.
- EUR-Lex 2016. Access to European Union law. 32003D0778 2003/778/EY: *Kommission päätös, tehty 23 päivänä heinäkuuta 2003, EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä (COMP/C.2-37.398 – UEFA:n Mestarien liigan kaupallisten oikeuksien yhteismyynti) (ETA:n kannalta merkityksellinen teksti.) (tiedoksiannettu numerolla K(2003) 2627)* [Citerat 2.10.2016]. Tillgänglig: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX%3A32003D0778>>.
- Europa 2016: Europeiska unionen. Interinstitutionella publikationshandboken. Valutakoder. [Citerat 22.9.2016.] Tillgänglig: <<http://publications.europa.eu/code/sv/sv-5000700.htm>>.
- Facebook 2016: Official Fido Dido. [Citerat 23.10.2016]. Tillgänglig: <<https://www.facebook.com/OfficialFidoDido/>>.
- Grossman, Edith, 2010: *Why translation matters*. Orwigsburg, Pennsylvania, USA: Yale University & Louis Stern Memorial Fund.
- Gustafsson, Renée, 2012: *Kulturspecifika begrepp - En studie av översättningsstrategier i den svenska översättningen av Kenan Maliks **From Fatwa to Jihad***. Göteborgs universitet, Humanistiska fakulteten. Översättarprogrammet, Institutionen för språk och litteraturer. Självständigt arbete, magisterutbildning. Opublicerat. [Citerat 10.9.2016]. Tillgänglig: <https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/32505/1/gupea_2077_32505_1.pdf>.
- Hagström, Anne-Christine, 1998: *Metaforer som kulturbärare*. Språk- och kulturkontraster Om översättning till och från franska. Utg. av Olof Eriksson. Åbo: Åbo Akademis förlag – Åbo Akademi University Press. S. 31–39.
- Ingo, Rune, 1990: *Från källspråk till målspråk – Introduktion i översättningsvetenskap*. Helsingfors: WSOY.
- Ingo, Rune, 2007: *Konsten att översätta. Översättandets praktik och didaktik*. Lund: Studentlitteratur.

- Jakobson, Roman, 1959: *On Linguistic Aspects of Translation*. I: On Translation, red. av R.A. Brower. Cambridge USA: Harvard University Press.
- Kahan, Louise, 2009: *Italiensk kultur i svensk översättning. En undersökning av vilka strategier skönlitterära översättare tillämpar för att översätta kulturspecifika begrepp*. Stockholms universitet, Tolk- och översättarinstitutet. Magisteruppsats i översättningsvetenskap. Opublicerad. [Citerat 11.9.2016]. Tillgänglig: <http://www.tolk.su.se/polopoly_fs/1.57979.1322837496!/louise_kahan2009.pdf>.
- Katan, David, 2004: *Translating Cultures – An Introduction for Translators, Interpreters and Mediators*. Andra upplagan. Manchester UK: St Jerome Publishing.
- Koller, Werner, 1979: *Equivalence in translation theory*. Readings in Translation Theory 1989, red. av Andrew Chesterman. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab. 99–104.
- Laiho, Leena, 2006: *The identity and translation of a literary work of art*. I: Translation and Interpreting – Training and Research, red. av Jorma Tommola & Yves Gambier. Turku: Department of English Translation Studies, University of Turku.
- Leppihalme, Ritva, 1990: *Crossing a Cultural Barrier – Allusions and their Translation II*. University of Helsinki. Licenciatavhandling. Opublicerad.
- Levý, Jiří, 1967: *Translation as a decision process*. I: Readings in Translation Theory 1989, red. av Andrew Chesterman. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab. S. 37–52.
- Linde Kaul, Sofi, 2011: *Chorizo och champandongo på svenska och engelska. En komparativ studie av utomspråkliga kulturella referenser i översatt skönlitteratur*. Stockholms universitet, Tolk- och översättarinstitutet. Masteruppsats i översättningsvetenskap. Opublicerad. [Citerat 11.9.2016]. Tillgänglig: <http://www.tolk.su.se/polopoly_fs/1.86495.1335526665!/menu/standard/file/linde_kaul_masteruppsats_ht2011.pdf>.
- Newmark, Peter, 1988: *A Textbook of Translation*. Prentice Hall International English language teaching. Exeter UK: Prentice Hall International (UK) Ltd.
- Nida, Eugene A., 1964: *Toward a science of translating – with special referens to principles and procedures involved in Bible translating*. Leiden Nedherlands: A.J. Brill.
- Nida, Eugene A., 1969: *Science of translation*. I: Readings in Translation Theory 1989, red. av Andrew Chesterman. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab. S. 80–98.
- Norstedts svenska ordbok 1990: En förkortad och reviderad version av Norstedts stora svenska ordbok (Språkdata 1986, andra upplagan 1988). Stockholm: Norstedts Förlag.
- Oittinen, Riitta, 1995: *Kääntäjän karnevaali*. Tampere: Tampere University Press.
- Pedersen, Jan, 2005: *How is Culture Rendered in Subtitles?* MuTra 2005 – Challenges of Multidimensional Translation: Conference Proceedings. EU-High-Level Scientific Conference Series. [Citerat & utskrivet 10.9.2016 och 19.9.2016]. Tillgänglig: <<https://scholar.google.fi/scholar?hl=fi&q=How+is+Culture+Rendered+in+Subtitles%3F&btnG=>>>.
- Pedersen, Jan, 2007a: Cultural Interchangeability: The Effects of Substituting Cultural References in Subtitling. I: *Perspectives: Studies in Translatology* 15/1 2007. S. 30–48. [Citerat 10.9.2016]. Tillgänglig: <<http://dx.doi.org/10.2167/pst003.0>>.
- Pedersen Jan 2007b. *Scandinavian Subtitles. A Comparative Study of Subtitling Norms in Sweden and Denmark with a Focus on Extralinguistic Cultural References*. Doctoral Thesis in English at Stockholm University, Sweden. Stockholm: Department of English, Stockholm University.
- Pedersen, Jan, 2009: Personlig kommunikation mellan Jan Pedersen och Louise Kahan. E-post 9.1.2009. [Kahan 2009.]

- Pedersen, Jan, 2011: *Subtitling Norms for television. An Exploration Focussing on Extralinguistic Cultural References*. [Citerat 10.9.2016].
Tillgänglig: <http://web.a.ebscohost.com.pc124152.oulu.fi:8080/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzQwMDkwOV9fQU41?sid=579d272a-334a-485b-adc9-1791fb10e7e4@sessionmgr4004&vid=0&format=EB&lpid=lp_i&rid=0>.
- Porsche 2016: *Models*. [Citerat 2.10.2016]. Tillgänglig:
<<http://www.porsche.com/uk/models/911/>>.
- Reiss, Katharina & Vermeer, Hans J., 1986: *Mitä kääntäminen on – Teoriaa ja käytäntöä*. (lyhentäen suomentanut Pauli Roinila). Helsinki: Oy Gaudeamus Ab.
- Szarkowska, Agnieszka, 2005: The Power of Film Translation. I: *Translation Journal* vol. 9, no. 2. [Citerat 14.10.2016]. Tillgänglig:
<<http://translationjournal.net/journal/32film.htm>>.
- Tveit, Jan Emil, 2004: *Translating for television – A handbook in Screen Translation*. Andra upplagan. Bergen Norge: JK Publishing.
- UEFA 2016a: Clubs. [Citerat 2.10.2016]. Tillgänglig:
<<http://www.uefa.com/uefachampionsleague/season=2017/clubs/index.html>>.
- UEFA 2016b: News. Zlatan Ibrahimović. [Citerat 3.10.2016]. Tillgänglig:
<<http://www.uefa.com/news/newsid=947764.html>>.
- Venuti, Lawrence, 1995: *The Translator's Invisibility – A history of translation*. Routledge, London.
- Vermeer, Hans J., 1989: *Skopos and commission in translational action*. I: Readings in Translation Theory 1989, red. av Andrew Chesterman. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab. S. 173–187.
- Wollin, Lars, 1998: Svenskan – ett översättningspråk?. I: *Språkbruk* 4. [Citerat 8.9.2016]. Tillgänglig: <<http://www.sprakbruk.fi/index.php?mid=2&pid=13&aid=3631>>.
- Zare-Behtash, Esmail, 2010: Culture-Specific Items in Literary Translations. I: *Translation Journal* Vol. 14, no 1. [Citerat 24.10.2016] Tillgänglig:
<<http://translationjournal.net/journal/51culture.htm>>.

Bilaga 1. Tabell 1. Resultat enligt huvud- och underkategorier

Huvudkategori	Underkategori	Underkategori	Antal / % underkategori	Antal / % huvudkategori n 148 / 100 %
6.1 officiell ekvivalent	-			13 st / 9 %
6.2 överföring	6.2.1 direkt överföring		56 st / 38 %	71 st / 48 %
	6.2.2 anpassad överföring		15 st / 10 %	
6.3 specificering	6.3.1 explicitering		5 st / 3 %	21 st / 14 %
	6.3.2 tillägg		16 st / 11 %	
6.4 direkt översättning	6.4.1 lexikalt lån		6 st / 4 %	9 st / 6 %
	6.4.2 modifiering		3 st / 2 %	
6.5 generalisering	(hyponym)			19 st / 13 %
	(annat)			
6.6 ersättning	6.6.1 kulturell ersättning	6.6.1.1 transkulturell UKR-ersättning	3 st / 2 %	9 st / 6 %
		6.6.1.2 målspråklig UKR-ersättning	0	
	6.6.2 parafras	6.6.2.1 betydelseförande parafras	0	
		6.6.2.2 situationell parafras	6 st / 4 %	
6.7 utelämnning				6 st / 4 %
				148 st / 100 %

Tabell 2. Pedersens *ECR*-strategier enligt källspråks- och målspråksorientering

Huvudkategori	Underkategori	Underkategori	Antal / % huvudkategori n 148 / 100 %	Källspråksor-/ Målspråksor.	Antal UKR: Källspråksor. Målspråksor.
6.1 officiell ekvivalent			13 st / 9 %	-	(13 st) (9 %)
6.2 överföring	6.2.1 direkt överföring		71 st / 48 %	Källspråksor.	71 st
	6.2.2 anpassad överföring				
6.3 specificering	6.3.1 explicitering		21 st / 14 %	Källspråksor.	21 st
	6.3.2 tillägg				
6.4 direkt översättning	6.4.1 lexikalt lån		9 st / 6 %	Källspråksor.	9 st
	6.4.2 modifiering				
					Källsp. = 101 st 68 %
6.5 generalisering	(hyponym)		19 st / 13 %	Målspråksor.	19 st
	(annat)				
6.6 ersättning	6.6.1 kulturell ersättning	6.6.1.1 transkulturell UKR-ersättning	9 st / 6 %	Målspråksor.	9 st
		6.6.1.2 målspråklig UKR-ersättning			
	6.6.2 parafra	6.6.2.1 betydelseförande parafra			
		6.6.2.2 situationell parafra			
6.7 utelämnning			6 st / 4 %	Målspråksor.	6 st
			148 st / 100 %		Målsp. =34 st 23 %

Tabell 3. Utomspråkliga kulturella referenser enligt domäner i huvud- och underkategorierna

Huvud-kategori	Under-kategori	Under-kategori	Antalet / % huvudkategori	Domäner: Antalet
6.1 officiell ekvivalent			13 st / 9 %	Egennamn: 11 st *personnamn: 0 st *geografiska namn: 10 st (Europa, Island, Milano) *namn på institutioner: 1 st (Champions League) Prof. titlar: 2 st. (sportdirektör, rektor)
6.2 överföring	6.2.1 direkt överföring	56 st.	71 st / 48 %	Egennamn: 54 st *personnamn: 33 st (Zlatan) *geografiska namn: 3 st (Zenithgatan, Amiralsgatan, Värnhemstorget) *namn på institutioner: 9 st (klubbar, Ikea & Åre) *varumärken: 9 st (Ferrari, Enzo, Porsche, Fiat, Audi, Opel Kadett, Ralph Lauren, Xbox, Carlsberg) Underhållning: 2 st (Rambo, Fido Dido)
	6.2.2 anpassad överföring	15 st.		Egennamn: 12 st *personnamn: 1 st (Šefik) *geografiska namn: 2 st (Cronmans väg, Nevetrafloden) *namn på institutioner: 4 st (Wessels varuhus, BK Radnicki, Stenskulaskolan, Värner Rydén- skolan) *varumärken: 5 st (Porsche Turbo, Pripps Blå, Nike Air Max x 2, trickcykel BMX) Underhållning: 2 st (Malmöfestival & BL/JC-filmer) Annat: 1 st (Rosengårdsgrabbarna)
6.3 specificering	6.3.1 explicitering	5 st	21 st / 14 %	Egennamn: 5 st *personnamn: 2 st (Touré, Trézéguet) *namn på institutioner: 2 st (Barcelona, Barca) *varumärken: 1 st (Enzo)
	6.3.2 tillägg	16 st		Egennamn: 6 st *personnamn: 1 st (Mino) *geografiska namn: 3 st (stadion CN, Espl., Rosengård) *namn på institutioner: 1 st (Ica) *varumärken: 1 st (Corona) Sport: 3 st (60 m, spelsystem x2) Vikt och mått: 1 st (km/timme) Valuta: 1 st (3 för 10 kronor) Administration: 3 st (socialen) Annat: 2 st (ibra-kadabra, I am the greatest)

6.4 direkt översättning	6.4.1 lexikalt lån	6 st	9 st / 6 %	Egennamn: 1 st * <i>namn på institutioner: 1 st</i> (den arabiska butiken) Mat och dryck: 1 st (sexpack) Annat: 4 st (machostilen, cowboystilen, showman, ghetto)
	6.4.2 modifiering	3 st		Egennamn: 3 st * <i>varumärken: 3 st</i> (Playstation, Coca-Cola, juice, Multivitamin)
6.5 generalisering	(hyponym)	(11 st)	19 st / 13 %	Egennamn: 10 st * <i>personnamn: 1 st</i> (Lionel Messi) * <i>geografiska namn: 4 st</i> (San Siro x 2, Pildammsparken, Ön i Limhamn) * <i>namn på institutioner: 5 st</i> (Wessels varuhus, Borgarskolan, Rosengårdsbadet, Malmö FF, Uefa Supercup) Sport: 2 st (transfer, retur) Valuta: 1 st (sex tioöringar) Mat och dryck: 4 st (snabbmakaroner, juice, limpa, pilsner) Vikt och mått: 1 st (kilometer efter kilometer) Annat: 1 st (skalla)
	(annat)	(8 st)		
6.6 ersättning	6.6.1 kulturell ersättning	6.6.1.1 transkulturell UKR-ersättning	9 st / 6 % 3 st	Egennamn: 3 st * <i>geografiska namn: 2 st</i> (Spanien & Emirates Stadium) * <i>varumärken: 1 st</i> (klubbens Audi)
		6.6.1.2 målspråklig UKR-ersättning	0 st	-
	6.6.2 parafra	6.6.2.1 betydelseförande parafra	0 st	-
		6.6.2.2 situationell parafra	6 st	Egennamn: 3 st * <i>personnamn: 1 st</i> * <i>geografiska namn: 2</i> Utbildning: 1 st (en skola, en anstalt → sisäoppilaitos) Sport: 1 st (scudetto) Annat: 1 st (spanjorer)
6.7 utelämnig			6 st / 4 %	Egennamn: 6 st * <i>geografiska namn: 6 st</i> (Kragujevac, Arlöv, Hårds väg, Cronmans väg 5 A, Annelunds bro, Jägersro)
			148 st / 100 %	